

№ 16 ~ 1939

MANN

Hind 30 s.

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.



KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel *J. Maide* (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten *A. Truuvere* (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel *A. Balder*, Tallinna Maleva pealik major *R. Lints*, Pärnu Maleva pealik kol.-ltm. *J. Lugus*, Tartumaa Maleva pealik kol.-ltm. *P. Asmus*, Viru Maleva pealik kol.-ltm. *G. Vaher*, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. *Juuli Steinmann*, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister *J. Tedersoo*, Kodutütarde esindajana keeleteadlane prl. *Lilli Room* ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane *R. Jukk*.

Nr. 16

1939

SISUKORD:

- Väljavõte Presidendi kõnest Saaremaal.
- Vabariigi Presidendi K. Pätsi külas käik Saaremaale.
- A. P.*: Saaremaa Maleva 20. aastapäeva pidustused.
- Endine Kaitseliidu ülem E. Alver †. *Major H. Kitvel*: Lennuvägi Hispaania kodusõjas.
- Joh. Lillmaa*: Naised püssi ja gaasitorbikuga.
- K. L.*: Noorte Kotkaste juhtide päevad Kotkakodus.
- A. V.*: Kaitseliidu noorte teine üleriiklik laskemeistrivõistlus.
- A. Kuperjanov*: NKK esinaiste kursusest Haapsalus.
- Kodutütarde suvikodu tegevusest Rannamõisas.
- Maarahva tööparaad.
- Epa*: Ahja jõe kallastel.
- Riimi Sepp*: Tilk ja Piisk.
- Meilt ja mujalt.

Tulge Tartu näitusele

2.—5. septembrini

Laitse Kodu!

Nr. 16

Tallinnas, 31. augustil 1939

XV aastakäik

Ma olen kaua aja järele üle elanud neid silmapilkusid, mis minu südant täidavad suure rõõmuga. Ma tunnen iga sammu peal siin, kaugel meie pealinnast ja teistest suurematest tsentrumidest, kuidas tuksub lihtsa eesti inimese süda siis, kui ta räägib oma armastatud riigist ja kodumaast. Meie võime ju kunstlikult ilusaid pidusid linnades korraldada ja vaimustust näidata, kuid meie ei saa iialgi kunstlikult neid tundeid luua, mis tekivad inimese peas ja südames siis, kui need teatava asja ümber lõkkele on löönud. Saaremaal näen seda igal sammul. Võib-olla tuleb see sellest, et Saaremaa seisab eemal meie riigi tsentrumist, et ta ei ole küllalt näinud meie riigi jõudusid ja meie riigi kõrgemaid esindajaid. Aga ma arvan, et see kõik tuleb sellest, et Saaremaa rahva süda on puhas, et Saaremaa rahvas on rikkumata. See on minu arvates üks suur õnnistus, kui rahvas uute vooludega kokku puutudes siiski oma südames ja hinges on jäänud rikkumatuks ja kui tal on lapselikult puhtad tunded, kui ta oma töö juures on tagasihoidlik, rahul ja iialgi rohkem ei nõua kui ta oma mõistuse ja kogemuste järgi seda korralikuks peab. Vaadake, need on suured anded ja see on suur õnn, et meil on niisuguseid inimesi. Ma tulen veel kord selle juurde, et teie ei pea raskeks kasvatada noorsugu ja siin Saaremaal iga perekond on nagu väikene kanapesa, kus näeb palju väikesi võsukesi. Saaremaal ringi sõites vaatan suure rõõmuga, kuidas tee ääres rõõmsad emad oma lastega seisavad ja naeravad. See näitab, et teie elu on normaalne. Ja kui elu nii nor-

maalselt edasi läheb, siis uskuge, teie elu läheb edasi ja jõuab ette niisugustest kohtadest, kus paljaid sõnu tehakse. Selle kõige eest, mida siin näen ja kuulnud olen, lubage teid südamest tänada.“

(Väljavõte President K. Pätsi kõnest Saaremaal.)





Vabariigi Presidendi K. Pätsi külaskäik Saaremaale

Pühapäeval ja esmaspäeval, 20. ja 21. augustil, oli kogu Eesti tähelepanu suunatud Saaremaale, kuhu sõitis Vabariigi President K. Päts, et tutvuda meie suurima saare rahvaga ja ta eluga. Presidendi saatsid sotsiaalminister O. Kask, Presidendi vanem käsundusohvitser kol. H. Grabbi ja noorem käsundusohvitser ltn. O. Jaakson.

Saaremaa pind on paepealne ja sömerliivane, kuid sellest hoolimata sitked saarlased rühivad teha tööd, mille tulemusena võib kõikjal näha kuld kollaseid lainetavaid viljapõlde ja nägusaid elamuid. Pealeselle võtavad need vaprad ja julged viikingite järeltulijad oma elu ülalpidamiseks veel lisa merelt, kalastades ja laevuritena kündes merede vahuseid laineid.

20. ja 21. augustil oli saarlasil võimalus näidata ka pühapäevast ilmet, võttes kõrge külalisena vastu Vabariigi Presidendi. Need päevad kujunesid saarlastele ajaloolisteks ja rahvuslikeks suurpäevadeks. Kogu Saaremaal valitses juba nädalaid suur elevus ja ootusemeeleolu. Tehti kõikjal hoolega ettevalmistusi. Seoses Vabariigi Presidendi külaskäiguga toimusid Kuressaares ka Kaitseliidu Saaremaa Maleva 20. aastapäeva pidustused.

Kava kohaselt Vabariigi President saabus pühapäeval Virtsu kell 9 hommikul. Sõit üle väina toimus aurikul „Meripoeg“. Ilm oli ilus ja meri peegelsile.

Samaks ajaks oli Kuivastu sadamasse kogunenud väga suurel arvul Muhu rahvast, naised valdavas enamuses nägusates muhu rahvariites. Ametiisikutest olid kohal Saaremaa maavanem H. Otsstavel, Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, Saaremaa kaitseülema kol. R. Teiman, Saaremaa maleva pealik kol. O. Särev ja teised.

Kaile oli rivistunud aukompanii koos lipu ja orkestriga.

Täpselt kell 9.40 teatasid fanfaarid Vabariigi Presidendi saabumisest. Veel mõni hetk, laev tasandas käiku, kõlasid kapteni energilised käsklused ja juba silduski „Meripoeg“, laevameeskonna rivistudes oma kõrge reisija maabumiseks.

Maavanem H. Otsstavel ja Saaremaa kaitseülema kol. R. Teiman läksid laevale presidendi tervitama ja mõni minut hiljem astuski meie esimene Vabariigi President hüüni helide saatel Muhu saare pinnale.

Saaremaa maleva pealik kol. O. Särev raporteeris Kaitseliidu aukompanii ülesrivistumisel, mis-

peale Vabariigi President tervitas aukompaniid. Väike kodutütar ulatas kodutütarde, noorte kotkaste ja värvirikastes rahvariites Muhu noorte nimel kimbu Saare sömerliival kasvavaid põllulilli.

Seepeale sammus Vabariigi President läbi kodutütarde ja noorte kotkaste spaleeride, jõudes sadamaisilla lõppu püstitatud auvärava juure, mille ümbrus aina mustendas inimestest. Siin tervitas Vabariigi Presidendi Muhu rahva nimel vallavanem V. Tamme, kellele Vabariigi President vastas kõnega:

Presidendi sõnavõtu lõppedes ulatas naisorganisatsioonide esindajana Muhu Naiskodukaitse jaoskonna esinaine Presidendile lilli ning koor esitas laulu. Selle järele siirdusid Vabariigi President ja sotsiaalminister O. Kask koos saatjatega Kuivastu sadama kapteni majja, kus pakuti hommikukohvi.

Kell 10.30 algas matk Kuressaare. Saaremaa pinnal oli esimene peatus ette nähtud Tumala uue ja nägusa algkooli hoone juures. Jällegi laste spaleerid, lilled ja laul. Põide rahva nimel tervitas riigi esimest kodanikku vallavanem ja Riigivolikogu liige A. Reie. Sõna võttis ka Vabariigi President.

Enne Kuressaare jõudmist peatuti veel Laimjala vallamaja juures, kus Presidendi tervitas väga hoogsate ja sütitavate sõnadega Saare küla algkooli juhataja V. Tiikmaa.

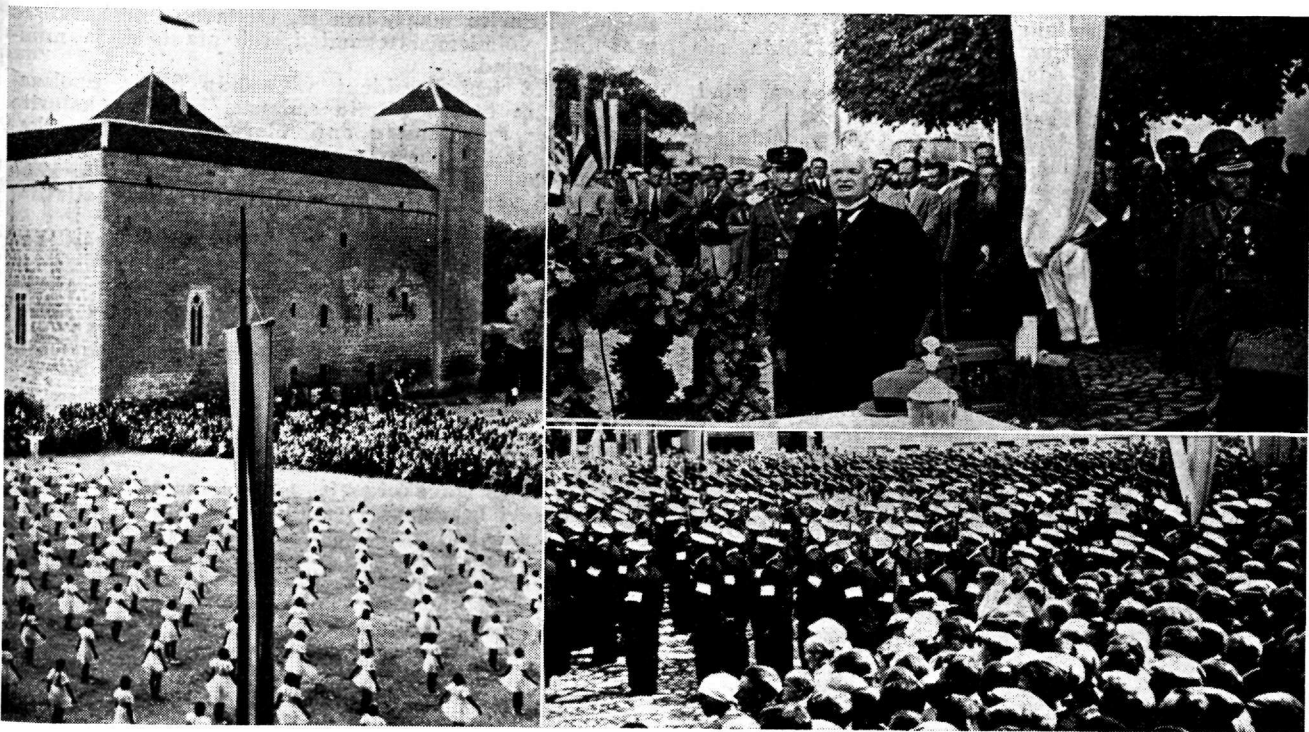
Teel Kuivastust Kuressaare oli maantee ääre kogunenud palju rahvast jälgima Vabariigi Presidendi ajaloolist sõitu.

Väga dekoratiivselt mõjusid auväravad, millede arv ulatus ligi 20. Muhu kiriku juures jälgis Presidendi sõitu terve kogudus õpetajaga eesotsas.

Kuressaare jõuti kell 12.20. Siin toimus Presidendi vastuvõtmine raekoja ees.

Tänavad olid inimestest tulvil. Kogu linn oli lipuhtes. Presidendi saabumisest teatasid fanfaarid. Presidendi väljudes autost raporteeris Kuressaare malevkonna pealik kapten M. Mikk, mispeale President tervitas aukompaniid. Seepeale ütles kogu linna rahva nimel tervitussõnu linnapea J. Perens.

Pühapäevaste pidustuste tulipunktiks oli paraad, mis tähistas ühtlasi ka Kaitseliidu Saaremaa Maleva 20. aastapäeva. Ei ole vana Kuressaare südalinn enne näinud sellast rahva kokkuvoolu, nagu see sündis pühapäeva lõuna ajal. Paraadi jälgijate arv ulatus 10.000-ni. Vabariigi President saabus paraadplatsile



Pilte KL Saaremaa Maleva 20. aastapäeva pidustusist Kuressaares

täpselt kell 13.45. Pärast paraadi tervitamist algas malevkondade noorkotkaste ja kodutütarde lippude õnnistamine, kus vaimuliku talituse pidasid luteri usu kombe järgi õpetaja E. Tõldsepp ja ap.-õigeusu kombe kohaselt Saaremaa praost V. Ristkokk. Lipud anti üle Vabariigi Presidendi poolt. Sellele järgnes Vabariigi Presidendi pikem kõne, hümn ja malevkonna pealiku kolonel O. Särevi töötus Kaitseliidu valmisolekust, kui isamaa kutsub. Järgnes paraadimarss. Oma kõnes ütles President järgmist:

„Lugupeetud kaaskodanikud, armsad noored! Ma olen teile siin mitu lippu üle annud. See kõik ei ole ainult tühi kombetäitmine, mingisugune peovorm, vaid see, mis täna siinkohal praegu sündis, see on sügava ja suure tähendusega. Need, kes lipud on vastu võtnud ja töötust annud, need peavad teadma, et nad oleksid alati valmis kui üks mees oma kodumaa kaanuks töötama ja tema kaitseks, kui tarvis, ka langema.

Meie elame praegu rasketes aegades ja kõik teie teate, et terve maailm on täis samasugust suurt ärevust, mis valitses enne maailmasõda ja mis kõigile rahvastele ja ka eesti rahvale tõi kaasa rasked kannatuse aastad. Meie ei tea keegi, kuidas suudetakse ja osatakse need keerulised küsimused lahendada, mis praegu maailma ärevil hoiavad. Kuid on võimalik, et nende küsimuste lahendamine võib lõppeda suure ja raske verevalamisega. Ja teadke, see verevalamine, mis nüüd peaks tulema, jätab varju kõik need sõja raskused ja hädad, mis meie tundsimet 20 aastat tagasi. Teie, noored, olete üles kasvanud sõjata, aga need, kes on läbi teinud sõja, need teavad, mis sõda õieti tähendab ja kui palju sõda nõuab kannatust ja ohvreid. Seepärast, lugupeetud kodanikud, kui meie oleme oma kaaskodanikele siin lipud välja annud võitluse tähistena, peame ka valmis olema kannatuse aegadel ohvriks tooma seda, mis meie maa, rahvas ja riik meilt nõuab — see on välja astuma võitlusesse oma õiguse, oma kodumaa rahu ja tuleviku eest. Ma ei kahtle sugugi, et see meie rahvas, kes 20 aastat rahu on elanud, kes oma riiki on üles ehitanud samm-

sammult, kes on sõja viletsuse järele hakanud suure visadusega jälle oma uut elu looma, selle maha jätaks ja valmis ei oleks võitlusesse astuma meie riigi, meie rahva ja meie parma tuleviku eest. See poleks enam eesti mees ega eesti naine, kes siis kahtlema lööks, kui on tarvis oma kalli kodumaa kaitseks võitlusesse astuda. Palume kõik Jumalat, et ta hoiaks meid sõjakannatuste eest, sest meie ei taha kelleltki midagi ära võtta ega kellelegi midagi anda. Meie ei luba kellelgi oma kodumaa pinnast üle astuda ja siin oma vägivalda maksta panna. Kui see peaks juhtuma, siis astume kogu rahvas kui üks mees õigelt välja, ja need lipud, mis siin ja üle meie kodumaa lehvivad, on tähisteks, millede alla koguneb meie noori ja täisealisi, mehi ja naisi ühiseks jõuks vaenlasele vastu, ja teadku siis ka need, kes tahaksid meie kalli kodumaa pinnale tungida, et üle Eesti raja tulek ei ole kerge jalutuskäik. Selles oleme kõik kindlad ja julged! Ma olen kindel, et eesti rahvas on 20 aasta jooksul meie riiki sedavõrd armastama hakanud, et ta oma riigile ja maale ka kõige suurema ohvri toomisest, kui seda tarvis on, ei keeldu.

Ma olen seda siin teile täna meeletult tuletanud sellepärast, et palju inimesi on praegu ärevil, on kartus — ei tea, mis tuleb, kas elu jälle raskemaks muutub jne. Ma ütlen, olge rahulikud, tehke rahulikult oma tööd ja teadke, et meie riigi valitsus teeb kõik selleks, et sõjahädaohtu karta ei oleks. See teade olgu meile kõigile kinnituseks. Olge rahulikud ja töötage rahulikult edasi!

Teile, noored, kes te siin lipud vastu võtsite ja töötusi andsite, tähendaksin: olge valmis vastu võtma veel kord neid kohustusi ja õigusi, mis langevad teie õlgadele siis, kui vanad eest ära astuvad. Teie peate end ette valmistama tõsisele ja raskele tööle. Kui meie tahame oma riigis elada iseseisvate ja vabade kodanikkudena, siis ei pea teie oma töid ja talitusi täitma mingi palja kombe pärast, vaid peate oma kohuseid tõsiselt tundma õppima ja neid täie arusaamise ja tõsidusega täitma. Kui elame ainult nii, et välispidiselt teeme oma töö ära, et meil pole sisemist

ega sügavat kohusetunnet, siis ei leia meie tööst rahulolemist. Kui katsume tööst kõrvale hoida, siis ei arene meie mitte edasi.

Teie maa pole rikas, kehv on Saaremaa pind, kuid suure rõõmuga vaatan, kuidas elu teie kehvadel maapinnal areneb ja hoogu võtab. Võin öelda, et Saaremaal läbisõidul ma ei ole näinud veel ühtki lagunenukat katusega hoonet, vaid siin näen elavat rahvast, kes rõhku paneb oma hoonete kohendamisele, kes loob uut kultuuri, ehitab uusi koolimaju. Näen rahvast, kes ei taha teistest maha jääda, kes oma viletsast maapinnast nagu nõjaväljal välja võtab seda, mis teised jõukamad mujal ei oska ega suuda. Selle eest teile, saarlased, suur tänu ja tulevikuks palju jõudu ja edu! (Tormilised kiiduavaldused.)

Olen teie juure külla tulnud pikkade aastate järele. Ma oskan näha ja võrrelda. Ma olen vana inimene ja võtan seepärast mõnest väikesest asjast rohkem kinni kui teised mõnest tühjast jutust ja seletusest. Olen teie juures varem ja ka nüüd mõndagi ilusat tähele pannud, kui nüüd olen seda rõõmsam isearanis selle üle, et teil igal pool perekonnas näen oma 4–5 tervet, väikest, valgejuukselist ja punapõselist võsukest ja et teie vanemad ei kardad, et laste kasvatamine teile raskeks võiks minna! Kuid selle eest teile, vanemad, südamlilik tänu! Kasvatage üles edaspidi palju noorsugu, sellega te kasvatate häid jõudusid meie maale! Siis läheb vastu paremale tulevikule Saaremaa ja kogu meie Eesti Vabariiki! (Vaimustatud kiiduavaldused, elagu-hüüded.)

Pärast paraadi tutvus Vabariigi President linnaga, külastades maavalitsuse hoonet, raekoda, linna algkooli ja ehitatavat maahaiglat.

Kell 17 algasid suured rahvapidustused Kuressaare lossi platsil, mida jälgis osalt ka Vabariigi Pre-



Sõrve neitsik kaeuul

sident. Kõneles maavanem H. Otsstavel. Eeskavalises osas olid võimlemisettekanded, rahvatantsud ja muusikalised palad.

Kell 18 tegi President väljasõidu Sõrve poolsaarele, kus ta tutvus Mõntu sadamas kohalike kalurite elu-oluga. Presidendile anti ülevaade Saaremaa kalandusest ja tutvustati Mõntu rajooni osatähtsust. Seepeale paluti President ja minister O. Kask koos saatjatega võrgumajja, kus pakuti kalurite maitsvaid saadusi.

Vabariigi President saabus Kuressaare tagasi kell 20.30.

Õhtul kell 21.30 andis Kuressaare linnavalitsus Vabariigi Presidendi auks õhtusöögi Kuressaare vanas ja ajaloolises piiskopilossis.

Samal ajal jätkusid rahvapidustused ja ilutulestik lossiplatsil, mis kestsid südaööni.

*

Vabariigi Presidendi Saaremaa külaskäigu teisel päeval toimus kavakohaselt pikem ringsõit saarel.

Vabariigi President ja minister O. Kask koos saatjatega lahkusid Kuressaarest kell 9 hommikul.

Enne ärasõitu kingiti Naiskodukaitse poolt Vabariigi Presidendile Saaremaa külaskäigu mälestuseks suur käsitsi kootud vaip, mille mustriks on kasutatud rahvuslikke motive. Noorkotkaste poolt kingiti Vabariigi Presidendile laeva mudel Saaremaa kaarti kujutaval hõbealusel.

Teel Kaarmasse tehti peatus Kuigus, kus tutvuti Saaremaa väärtusliku maapõuevara „Saaremaa marmor“ tootmistingimustega. Kuigu kivimurdudest on murtud kive juba sajandeid. Muuseas on ka Kuressaare piiskopiloss ehitatud kividest, mis on päritud Kuigu murdudest. Samuti on ekspordeeritud Kuigust kive Riiga, kus neid kasutati suuremate hoonete ehitusmaterjalina.

Järgmisena oli peatus ette nähtud Kaarma maalinnuse juures, kuhu jõuti kella 10 paigu. Ligidalt ja kaugelt oli kokku valgunud palju ümbruskonna elanikke, kelle arv ulatus kaugelt üle tuhande. Maanteelt kuni maalinnuse keskel asetseva Saaremaa marmorist võidualtari seisid noored kotkad ja koduäärred spapeerides ning nende taga tihedalt mimmiiür, kelle elagu-hüüded ja tormilised ovatsioonid ei tahtnud lõpetada. Võidualtari ees ootas Vabariigi Presidendi õpetaja Tõldsepp, kes tervitas Presidenti Kaarma rahva nimel ning andis ülevaate Kaarma maalinnuse ajaloo. Ühtlasi palus ta Vabariigi Presidendi kaasa võtta väikese mälestusesemena laualipu nägusasti väljatöötatud Kaarma marmorist alusel.

Pärast Vabariigi Presidendi tervituskõnet Kaarma rahvale, sõideti Kaarmalt 10 km kaugusel asuvasse Eikla-Pilla soosundusse. Soosse viiva tee alguses oli püstitatud auvärav, mida kaunistasid soos kasvanud kuldkollased nisuvihud.

Eikla soo, mille suurus on umbes 1.300 ha, seisib kuni viimase ajani täiesti kasutamata, sealt ei saadud isegi heina. 1932. a. asutasid kohalikud talunikud veeühingu, mille abil soo kraavitati. See oli kulukas töö, mis läks maksma ligi 12 tuhat krooni. 2/3 sellest summast saadi toetusena valitsuselt. Tööde suurusast saame selge pildi, kui meenutame, et kraavide kogunikkus ulatab 24 km.

Soo tahenedes asuti uudismaa loomisele ning seni on suudetud üles harida juba 500 ha, millel kasvatati algul nisu ja segavilja, minnes aast-aastalt üle kultuurheina kasvatamisele. Saak on hea.

Usinate Eikla sooharijatega jumalaga jättes lausus President neile sooje sõnu.

Ringsõit jätkus. Järgmisena peatuti Kaali algkooli juures ja Karja kodumajanduskoolis, kuhu jõuti kella 13-ks. Kõikjal lipud, terve rida auväravaid ning rõõmsas pidumeeleolus inimesi, kellele arv ulatus tuhandeteni.

Vabariigi Presidendi külaskäigu viimane peatus Saaremaal oli Tagavere algkooli juures. Presidenti

tervitas südamlikkude sõnadega koolijuhataja A. Rauk, mispeale Vabariigi President pöördus lühikese sõnavõtuga rahva poole.

Muhust läbisõidul peatuti veel Viira külas.

Seal külastas President Viira küla lasterikkaimat talu — Vidriku talu, mille omanikuks on J. Karjane. Presidendile ja tema saatjatele pakuti pisut kehakinnitust. Enne ärasõitu Viira külast anti Presidendile edasi mälestusesemetena ilusad väljaõmmeldud toakingad ja vaip. Sellega oli Presidendi ringsõit lõppenud. Kuivastusse jõuti kell 17.10. Sadamasillal olid rivistatud aukompanii ja orkester. Sinna oli kogunenud ka palju rahvast. Eriti kauni pildi moodustas Muhu maanaiste rahvariities rivi.

Vabariigi President jättis nüüd jumalaga kohalikkude seltskonnategelastega. Kogu rahva nimel anti

Presidendile üle nägus album ülesvõtetega Muhu saarest ja tema rahvast. Kohalik Naiskodukaitse jaoskond kinkis Presidendile Muhu vammuse ja maapäised väljaõmmeldud linase särgi, mille mustrites oli kasutatud rahvuslikke motiive.

Nüüd jättis President oma saatjatega jumalaga ja läks laevale, orkester mängis pidulikke marssi ning pikkamisi hakkas kaugenema Muhu rannik. Sadamasillal aga lehvitas rahvas veel kaua lilledega.

Saaremaa ajaloolised pidupäevad olid seega lõppenud.

Kuivastus asus President koos saatjatega arikule „Meripog“. Kuna meri oli vaikne, siis kasutas President värskendavat meresõitu puhkuseks, mis pärast pikendati reisi Rohuküla sadamani. Kell 20.20 jõuti Rohukülla, kust sõideti edasi autodel Tallinna.

Saaremaa Maleva 20. aastapäeva pidustused

Juba 19. augustil saabusid Kuressaare kodutütarde rühmad ja orkestrid, et teha ettevalmistusi eelseisvaiks pidustusiks. 20. aug. varahommikul ilmus massiliselt kaitseliitlasi, naiskodukaitsjaid ja noori autodel, jalgratastel ja jala. Oli ju see päev õieti kolmekordseks pidupäevaks: esiteks Vabariigi Presidendi vastuvõtt Saaremaa pinnal, teiseks maleva 20. aastapäeva pühitsemine ja kolmandaks paljude üksuste lippude vastuvõtmine Vabariigi Presidendi enda käest.

Kõrge külalise vastuvõtuks ja tervitamiseks olid rivistatud Kaitseliidu aukompaniid ja KL noorte spaleerid Kuivastus ja Kuressaares. Aukülastajateks olid tulnud pidustusile Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa koos KL Peastaabi ülema kol. J. Maidega, endised Saaremaa Maleva pealikud kol. R. Teiman ja kol. R. Lints, Lääne-Saare sõjaväeringkonna ülem kol. F. Pinka ja palju teisi kõrgeid külalisi.

Kell 13.40 oli pidulik Kaitseliidu suurparaad Kuressaare turuplatsil, millest võttis osa vormis kaitseliitlasi, naiskodukaitsjaid, noori kotkaid ja kodutütred sellisel arvul, nagu seda varem pole Kuressaares nähtud. Tihe rahvahulk ümbritses paraadiplatsi ja sinna suubuvaid tänavaid ja isegi maja katuseil oli näha inimhulki. Paraadi juhatas maleva pealik kol.-leitn. O. Särev. Varsti pärast seda, kui Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, saadetuna KL Peastaabi ülemast kol. J. Maidest, oli paraadi tervitanud ja selle üle vaadanud, saabus paraadiplatsile rahva tormilise aplausi ja elagu-hüüete saatel Vabariigi President K. Päts saatjatega. Vab. President tervitas kogu paraadi korraga. Sellele järgnes lippude õnnistamine vaimulikkude poolt. Õnnistamise talituse pidasid ev. lut. usu kombe järgi maleva vaimulik Kaarma õpetaja E. Töldsepp ja ap. õigeusu kombe järgi praost V. Ristkok. Lipud õnnistatud, anti need üle Vabariigi Presidendi poolt üksuste esindajaile. Lipud said Kuressaare, Kihelkonna, Leisi ja Valjala malevkonnad, Noorte Kotkaste Viikingi ja Kõrkvere rühmad ning Kodutütarde Lümanda ja Tagala rühmad.

Lipud üle antud, andis maleva pealik kol.-leitn. O. Särev kõikide lipu saanud üksuste nimel järgmise töotuse: „Härra President! KL Saaremaa Maleva, NK Saaremaa Maleva ja Kodutütarde Saaremaa ringkonna nimel tänan annetatud lippude eest. Töotan kõikide

lipu saanud organisatsioonide nimel neid lippe kodukaitse sümbolina kõrgel hoida ja nende lippude all Eesti demokraatlikku vabariiki ja tema põhiseaduslikku korda kaitsta viimse meheni. Noored kotkad ja kodutütred on nende lippude all alati valmis teenima oma kodumaad.“

Selle järele võttis sõna Vabariigi President K. Päts, kelle kõne on toodud teisel.

Presidendile vastas maleva pealik kol.-leitn. O. Särev.

Järgnes Kaitseliidu pere vägev elagu-hüüd rahva tormilise aplausiga. Kõnepuldi juurest liikus Vabariigi President, saadetuna aukülastajateks, linna vana algkooli esisele rõdule paraadi vastu võtma. Tema juure rõdule asus Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa. Sirgetes ridades ja rõõmust säravate nägudega sammus suur Saare Kaitseliidu pere — kaitseliitlased, noored kotkad, naiskodukaitsjad ja kodutütred — mööda oma Vabariigi Presidendi ja Kaitseliidu ülemast.

Sama päeva õhtupoolikul oli Kaitseliidu suur rahvapidu Kuressaare Lossiplatsil, kus esinesid ettekangetega kodutütred, Kaitseliidu laulukoorid, võimlejad ja kirevais rahvusrõivais rahvatantsijad. Vabariigi Presidendile, kes austas oma osavõtuga pidustust, meeldisid eriti väikeste kodutütarde võimlemisettekanded ja mängud.

Õhtul oli samal platsil suur tulevärk, orkestri kontsert ja tants.

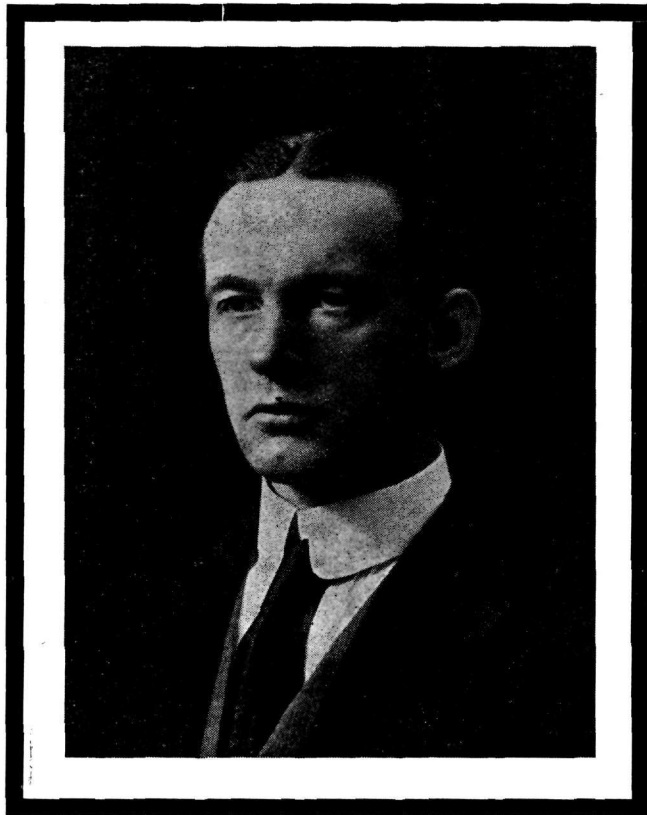
Rahvast oli kõikidel pidustustel erakordselt palju, millele aitas kaasa suurepärase suveilm. Umbkaudse arvestuse järgi oli pidulisi 7—8 tuhande ümber.

Kokku võttes õnnestusid KL Saaremaa Maleva juubelipidustused kõigiti hästi. Lahkuti ülevas ja sõbralikus meeleolus, et jätkata oma tööd, mida sügisel, eriti põllumehele, on külluses. Tundus, et paraad ja pidustused jätsid sügavaid ja kustumata mälestusi osavõtjate südamesse.

Malev astus oma tegevuse kolmandasse aastakümnesse, mis võib-olla tuleb veelgi tegevusrikkam eelmistest. Saare kodukaitsjad aga ei ole kartnud kunagi töö raskusi. Saarlase sitkus on viinud ja viib ta ka tulevikus läbi raskeimatestki katsumisegaegadest.

A. P.

Endine Kaitseliidu ülem E. Alver †



15. augustil s. a. suri Tallinnas ootamatult Kaitseliidu organiseerijaid Vabadussõja ajal ja endine Kaitseliidu ülem Eduard Alver. Kadunu oli Kaitseliidu ülemaks aprillist kuni novembrini 1919. a., kuuludes juba okupatsiooni ajal põrandaaluse organisaatorina Oma-kaitseliidu organiseerijate ridadesse.

Ed. Alver sündis 15. märtsil 1886. a. Valgas. Lõpetanud Tartu Aleksandri gümnaasiumi, õppis ta mõnd aega Viinis arstiteadust, kuna hiljem lõpetas Moskva ülikooli õigusteaduskonna. Tegutsedes Riias advokaadina määrati kadunu 1917. a. Vene ajutise valitsuse poolt maakonnakomissariks Läänemaale, kus ta kõigiti soodustas rahvusväeosade formeerimist.

Olles 1917. a. Haapsalu linna volinik ja volikogu juhataja tegi ta muuhulgas ka ettepaneku volikogus võtta tarvitusele eesti keel, mis suure häälteenamusega võeti vastu. Seetõttu muutus ka sellest koosolekust säilinud protokoll sõnapealt eestikeelseks.

Pidades võitlust võimule tikkuva enamuse vastu sattus kadunu ühes teiste Eesti tegelastega vahi alla, kust pääsis vaid õnnekombel. Okupatsiooni ajal organiseeris ta põranda all Kaitseliitu, aidates tõhusalt kaasa Eesti Ajutise Valitsuse võimule pääsmisele. Ta nimega on tihedasti seotud Eesti rahvusväeosade ja

Kaitseliidu loomine. Enne Kaitseliidu ülema kohale asumist oli E. Alver 1918.—1919. a. politseidirektoriks.

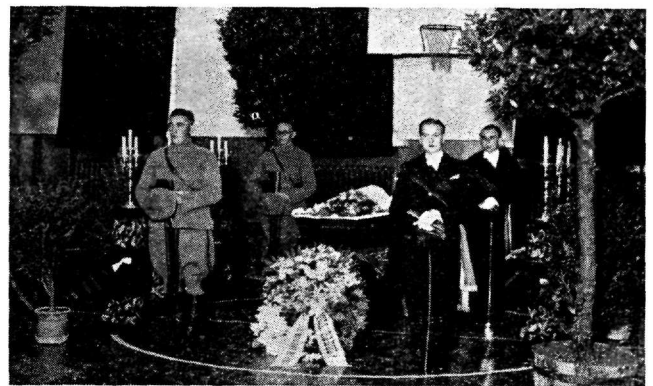
*

E. Alverit mälestavad meie vanema põlve tegelased kui tublit organisaatorit ja tublit isamaalast, kes esimestel ärevatel aegadel, kui võim Saksa okupatsiooni tegelaste käest meie valitsuse kätte läks, kindlalt ja julgelt vaba Eesti saatuse kujundamise eest välja astus. Nagu kadunu ise oma mälestusis jutustab, oli ta Kaitseliidu sünnipäeval, 11. novembril 1918. a., Ajutise Valitsuse volinikuks Läänemaal. Pärast võimu ülevõtmist Tallinnas sündis ka Läänemaal võimu ülevõtmine sakslastelt, nimelt 14. novembril 1918. a., kusjuures võimu tegelikuks ülevõtjaks oli E. Alver. Kuigi sakslased olid tol ajal Läänemaal veel täielised peremehed, ei heidutanud see E. Alverit põrmugi. Kuna ta tundis oma selja taga põranda all organiseeritud relvastatud Kaitseliidu jõudu, ilmus ta esimeste teadete saamisel Tallinnast kohaliku saksa kreishauptmanni juure ja nõudis sellelt kategooriliselt võimu üleandmist, ähvardades vastasel korral relvastatud jõuga. See ähvardus mõjuski sedavõrd, et kreishauptmann ei annud Alverile üle mitte üksi võimu, vaid ka üle kolmesaja tuhande Saksa riigimarga suuruses raha, pealeselle veel rohkel arvul igastuseid toiduaineid. On tähelepanuväärne, et osa sellest rahast sai Ajutisele Valitsusele esimeseks hamba-rahaks.

Võimu ülevõtmine Läänemaal toimus nii suure järjekindlusega, et sakslased ei saanud millelegi mõelda. Alles hiljem saabus Tallinnast kreishauptmannile telegramm, et võimu ei tohi eestlastele milgi tingimusel üle anda, kuid siis oli hilja: kreisi ameti hoonel lehvib juba kolmandat päeva Eesti rahvuslipp ja relvastatud kaitseliitlased pidasid kõikjal korda.

*

Nüüd on see tubli mees ja isamaalane meie keskelt lahkunud. Mälestus temast jääb aga igavesti püsima Kaitseliidu ja Eesti rahva ajaloosse.



E. Alveri põrm KL Tallinna Maleva võimlas

Hispaania kodusõjas

(Algus „Kaitse Kodul“ nr. 15)

d) Koostöö maa- ja mereväega.

Peab tähendama, et samuti nagu Itaalia-Abessiinia sõjas ei möödunud ka Hispaania kodusõjas peaaegu ühtki lahingut lennuväeta, kusjuures jalaväe toetamine kuulipildujate tulega ning pommidega ja suurtükiväetule täiendamine pommitamisega on jäänud peamiseks lennuväe ülesandeks. See nähtub andmeist valitsusväelaste lennuväe tegevuse kohta, mille järgi nende pommituslennuväe kallaletungidest oli suunatud: üle 40% vägedele, 25% aerodroomidele ja umbes 30% raudteile, tagala esemeile, laevastikule ja sadamaille. Ja seda tõendab muuscas ka kokkuvõtte rahvuslaste poolel võitlevate Itaalia lennuväe üksuste tegevuse kohta aprillis, mais ja juunis 1938. a., millest nähtub, et aprillikuus on teostatud 2398 lendu (4729 lennutundi), mille kestes heideti alla 291 tn pomme ja tulistati välja 42741 klp.-lasku. Seejuures näiteks tegutses 01. 04. 164 lennukit vastase positsioonide, patareide ja kolonnide vastu. Mais oli 2064 lendu (3607 lennutundi). Alla heideti 381 tn pomme ja tulistati 96817 klp.-lasku. Juunis sooritati jällegi jalaväe toetamiseks 3103 lendu (5838 lennutundi), heideti alla 718 tn pomme ja tulistati 40542 klp.-lasku.

Lennuvägi koos suurtükiväega valmistas kallaletungete ette, kusjuures tegevusse saadeti tugevad lennuväe üksused. Nii näiteks heitsid rahvuslaste lennukid Bilbao vallutamise operatsioonis 04. 04. 1937. a. vastasele alla 4000 pommi ja samas operatsioonis on neil 05. 06. 1937. a. tegevuses 63 kolmemootorilist pommitajat. Pealetungil põhja pool Ebro't oli kindral Yague kallaletungil 28. 03. 1938. a. ette valmistamas isegi 160 lennukit ning valitsusväelaste kallaletungil Brunete juures 01. 07. 1937. a., omades täielise õhuülekaalu, valmistas ette umbes 100 lennukit.

Võttes osa maapealsest lahingust surus lennuvägi pommidega ja oma kuulipildujate tulega maha vastase tuled ja neutraliseeris tema tulepesi, tegutsedes enamikus jällegi tugevais koondeis, nagu näit. võitlusis Terueli ümber, kus 17. 01. 1938. a. rahvuslaste pealetungil toetas umbes 200 lennukit, neist 80 pommitajat, või lahingus Segre ja Noguera Pallaris ja juures 24. 05. 1938. a., kus valitsusväelased püüdsid murda rahvuslaste vastu, saates tegevusse suurearvulise lennuväe, mis pidevalt teostunud 14 pommitusretkega olevat alla pildunud 500 tn lõhkeainet, kuna hävituslennukid külvasid samal ajal üle valitsusväelaste jalaväe osi oma kuulipildujate tulega. Lahinguis Ebro juures pealetungil Mequinenza-Fayon rajooni 06. 08. 38. a. võttis rahvuslaste poolel

lahinguis osa isegi 200 lennukit, sundides valitsusväelased taanduma.

Tavaliselt heideti sellase tegevuse juures lennukilt alla peamiselt 50 kg pomme, mis on suutelised purustama varjendeid ja üksikuil juhtudel matma enda alla ka nende kaitsjaid; kasutamist leidsid aga ka väiksemad pommid. Ehkki sellaseil pommitamisil puudus eriline täpsus ja need kujunesid teatud rajooni pommitamiseks, suutsid korduvad ja hulga lennukitega sooritatud kallaletungid tekitada küllaltki kahju ja eriti demoraliseerida rünnatavaid osi, kes tundsid end kaitsetuna isegi kaevikuis. Pealegi suudab suurtükivägi toetada jalaväe kallaletungil vaid kuni 300 m märgist, kuna lennuväe toetus kestab peaaegu kuni märgi vallutamiseni. Vajaduse korral heidetakse alla ka süütepomme, nagu see toimus 07. 04. 1937. a. Urquiola kitsustee vallutamisel Bilbao rindel, kus pommituslennukid baskide vastu panu murdmiseks süütepommidega panid põlema metsa ja võsastiku valitsusvägede positsiooni sisesuses.

Nagu juba eespool tähendatud, puudusid sõdijail erilised luurelennukid ning vaenuliste poolte juhatused näisid täieliselt ignoreerivat vastase tegevuse selgitamist järjekindla lennuväe luure ja vaatluse kaudu. Üksikuid luureülesandeid täitsid hävitus- ja pommilennukid, mis aga nähtavasti täiel määral ei täitnud oma otstarvet. Nii õnnestus rahvuslasil märtsis 1937. a. toimetada Malaga't põhja poole Madridi (tee pikkus umb. 800 km) 25.000 itaallasist koosneva väegrupi 2000 veoautol, ilma et valitsusvägede juhatus sellest oleks olnud teadlik. Sama kuu lõpul õnnestus neil koondada ligi



Õhustpommituse tulemusi

40 pataljoni ja 33 patareid lõuna ja lääne poole Bilbao, ilma et baskide juhatus oleks olnud teadlik lähedastest pealetungist. Sama luureandmete puudus ilmnas ka juulikuus 1937. a. pealetungil Santander'ile. Ka rahvuslased ei avastanud valitsusväelaste kallaletungi ettevalmistusi Brunete'le ja hiljem ka Teruel'ile. Asi polnud paranenud ka veel 1938. a., sest märtsis 1938. a. õnnestus rahvuslasil läbimurde teostamiseks koondada lõuna pool Ebro't, täiesti ootamatult valitsusväelasele, 14 diviisi, 700 suurtükki ja 200 lennukit.

Oleks vastased hoolsasti toimetanud lennuväe luuret, siis poleks need ootamatused võinud aset leida. Hoolimata asjadekäigust saadud õpiseist ei pööranud vastased ka hiljem vajalist tähelepanu lennuväe luure tähtsusele, mis näib olevat tingitud rinate suurest ulatusest, lennuväe vähesusest, pommitusile ja maapealsete vägede otsesele toetamisele omistatud tähtsusest ja lõpuks ka saladusest ning kiirusest, millega teostati mõningaid kallaletungide ettevalmistusi.

Luuretoimetamise puudulikkusest näib olevat tingitud ka see, et Hispaania kodusõjas oli vaid üksikuid juhtumeid, kus õhupommitustega suudeti peatada ja isegi võitlusvõimetuks teha rindele liikuvaid varusid ning moto-mehhaniseeritud kolonne. Teated Hispaania sõjateatritl mainivad vaid kaht tähtsaimat juhtumit. Nimelt pommitas rahvuslaste lennuvägi edukalt 21. 01. 1938. a. Terueli operatsioon esimese rindele tõttavat 200 autost koosnevat valitsusväelaste varude kolonni ning märtsis 1937. a. valitsusväelaste lennuvägi peatas ja muutis võitlusvõimetuks rahvuslaste moto-mehhaniseeritud kolonni Gudalajara rajoonis.

Mis puutub lennuväe koostöösse mereväega, siis siin pole midagi erilist märkida, kuna kodusõjas ei ole olnud suuremaid mereväe-operatsioone. Ajakirjanduse teatel on mõlema poole lennuvägi mitmel korral rünnanud sõdijatele või isegi erapooletuile riigele kuuluvaid kauba- ja sõjalaevu ja seda mitmelgi korral tulemusrikkalt, kuid kuna neid rünnakuid pole teostatud kavakindlalt, siis meie nende juures pikemalt ei peatu.

Mainimist vääriks vahest see, et rahvuslasil koostöö mere- ja lennuväe vahel algas juba kodusõja algpäevil, millal lennukite abil kaitsti ja osalt isegi teostati Marokos asuvate üksuste transporteerimist Aafrikast Hispaaniasse. Teatavasti jäi enamik Hispaania sõjalaevu truuks valitsusele ning rahvuslasil polnud peaaegu laevu oma vägede meretranspordi julgestamiseks. Selle ülesandega tulid aga väga hästi toime mõned pommituslennukid, mis oma pommidega vastase laevu eemale peletasid. Eespool on juba tähendatud, et sõdijate käsutada Hispaanias oli vaid piiratud arvul lennukid, mistõttu nad oma maaväe-operatsioonide toetamiseks suutsid koondada lennukid kaunis tagasihoidlikult. Selleks mõned näited. Veebruaris 1937. a. koondas Madridi kaitsja kindral Miaja pealetungiks San Martin de la Vega suunas 22 pommitajat ja 12 hävitajat, umbes 8—10 km rindele. Terueli juures — jaanuarist kuni märtsini 1938. a. võttis rahvuslaste poolel osa 3 diviisi, 300 suurtükki ja umbes 200 lennukit 50—60 km rindel; Bilbao vallutamise operatsiooniks koondas kindral Franco 60 km rindele 70—80 lennukit; vastupealetungiks Brunete juures 24. 07. 1937. a. oli kindral Varela

käsutada 60 pataljoni, 20 patareid ja 12 pommituseskadrilli ä 12—15 lennukiga; läbimurdeks lõuna pool Ebro't märtsi algul 1938. a. koondasid rahvuslased 60 km rindele 14 diviisi, 700 suurtükki ja 200 lennukit. Seega me näeme, et Hispaanias kasutatud lennukite tiheus rinde-kilomeetri kohta oli hulga väiksem kui Maailmasõjas, kus 1918. a. märtsikuu operatsiooniks sakslased koondasid 70 km rindele 1015 lennukit või 15 lennukit rindekilomeetritele. Hispaanias aga suudeti maksimaalselt koondada 5—6 lennukit rinde-kilomeetritele.

Erandina võib siin nimetada vaid kindral Yague'i pealetungi 06. 08. 38 Mequinenza-Fayon rajoonis, kus rahvuslasil õnnestus koondada 16 km rindele 200 lennukit.

e) Kaotused.

Andmed lennuväe kaotuste kohta Hispaanias on äärmiselt puudulikud ja sageli ka vastukäivad; pealegi on enamikus kättesaadavad vaid rahvuslaste teadaanded, kuna vastaspoole teateid ei ole käepärast.

Nii oleval mõlemate Brunete lahingute kestes valitsusväelaste lennuvägi kaotanud õhulahingus 137 ja õhukaitse relvade tule läbi 17 lennukit. Kallaletungi kestes Sagunto suunas 31. 05. 38 valitsusväelaste ja 14 rahvuslaste lennuki vahel olnud õhulahingus olevat esimesed kaotanud kindlasti 9, kuid võimalik, et isegi 14 lennukit; andmed rahvuslaste kaotuste üle puuduvad.

Valitsusväelaste ainsa käsitleda oleva teadaande järgi nad oleval ajavahemikul 13. 10. 1936. a. — 14. 06. 1937. a. hävitanud rahvuslaste 146 hävitajat ja 38 pommitajat.

Ülevaatlikuma pildi lennuväe kaotuste kohta saab ühelt poolt rahvuslaste Salamanca raadiojaama teadaandest, mille järgi valitsusväelaste lennuvägi oleval sõja algusest kuni 22. 04. 37. a. kaotanud üldse 340 lennukit, neist 256 õhulahingus, 56 õhukaitse relvade tule läbi, umbes 20 oleval aerodroomil hävitatud, kuna ülejäänud olid kas üle tulnud või välismaale põgenenud, ja teiselt poolt itaallaste ametlikust teadaandest, mille kohaselt rahvuslaste poolel tegutses itaallaste lennuväe üksused olid sõja algusest kuni 11. 07. 1938. a. kindlasti hävitanud 487 valitsusväelaste lennukit, olles sellejuures ise kaotanud surnutena 62, kadunutena 9 ja vangilangenuina 19 lendurit. Kogusummas oleval rahvuslasted kuni 30. jaanuarini 1938. a. alla tulistanud 134 prantsuse ja 809 N. Vene päritoluga valitsusväelaste lennukit.

Huvitav on siin veel tähendada, et enamik pommituslennukeid hukkus osa võttes maapealsete vägede toetamisest, sest siin puudus ootamatuse element ja tegutseda tuli madalail kõrgusel õhukaitse relvade mõjuvute piirkonnas. Seevastu teostusid pommitusretked kaugemasse tagalasse sageli hoopis ilma kaotusteta.

Üldiselt tõusis materjalosa kulu üksusis keskmiselt 25% kuus, kusjuures täieliselt purunes umbes 10% lennukeist.

Nagu öeldud, on andmed kaotuste kohta väga puudulikud ja ühekülgsed, mispärast siit on raske saada selget ettekujutust. Käesolevad andmed lubavad aga oletada, et enamik, umbes 80—85%, õhus hävitatud lennukeist on alla tulistatud teiste lennukite poolt, kuna

vaid umbes 20—15% lennukitest on hävinud õhukaitse relvade tules, ja seda hoolimata sellest, et eriti rahvuslasil oli kasutada moodne õhukaitse relvastus, ja nimelt saksa 88 m/m, 37 m/m ja 20 m/m õhukaitse suurtükid ning eriline õhukaitse kuulipilduja, milledest eriti otsarbekohaseks loetakse 20 m/m õhukaitse suurtükki mõjuva tulega kuni 1000 m ja 88 m/m õhukaitse suurtükki mõjuva tulega kuni 5000 m kõrguseni.

Seega pole õhukaitse relvade tegevus lennukite hävitamise mõttes olnud nii edukas kui seda ehk loodeti, kuna ta on jäänud umbes samasse piiresse nagu ta oli Maailmasõjas (lisa nr. 3). Teiselt poolt tuleb aga küllaldaseks lugeda juba seda, et vastaspoole lennukid olid õhukaitse relvadega kaitstud rajooni kohal sunnitud tegutsema suures kõrguses.

Lisa nr. 3.

Võrdlevaid andmeid

õhulahinguis ja õhukaitse relvade poolt Maailmasõja kestes hävitatud lennukite kohta.

R i i k	Õhus hävitatud lennukite koguarv	Lennukeid hävitatud		Suhe õhulahinguis ja õhukaitse relvade poolt hävitatud lennukite arvude vahel
		õhulahinguis	õhukaitse relvade poolt	
Saksamaa . . .	8401	6811	1590	4,3 : 1
Prantsusmaa . .	2500	2000	500	4,0 : 1
Itaalia	669	540	129	4,2 : 1

Lisa nr. 4.

Lennuväe võimete areng 0/0 0/0 1918. a. kuni 1938. a.

Omadus	Pommitajad			Hävitajad		
	1918. a.	1938. a.	Umbkaudne kasv 0/0%	1918. a.	1938. a.	Umbkaudne kasv 0/0%
Kiirus km/tn .	125	460	270	180/200	570	185
Tõusukiirus m/min. . .	4000/50	4000/10	400	5000/25	5000/5	400
Lagi m	4/5000	10 000	100	7000	12 300	75
Pommide kandam kg . .	400/600	4200	600	—	—	—
Lennuulatus km	500	3000/4200	740	250	800	220

Kummalgi poolel ei läinud aga kunagi korda ühtki õhustpommitamist ainult õhukaitse relvadega täieliselt ära hoida. Kõige kujukamalt ilmses see Barcelona pommitamisel rahvuslaste lennukite poolt märtsis 1938. a. Linna õhukaitse patareid olid varustatud moodsaime elektrifitseeritud materjalosaga ning kuulamisaparaatidega, mis võisid lennukid kindlaks teha 80 km kauguselt. Rahvuslaste lennukid lähenesid linnale 10.000 m kõrgusel kuni 160 km kauguseni ning sulgedes mootori ilmusid tasases lauglevas lennus 3000 m kõrgusel linna kohale ja heitsid oma pommid alla. Sellane tegevus kordus 40 tunni jooksul 7 korda, kusjuures iga pommitamine kestis 2 minutit. Kogu Barcelona elu oli aga 40 tundi ja veel kauemgi halvatud.



Hispaania kodusõda
Ühe pommituseskadrilli maandumisplats

3. Õpiseid lennುವäe kasutamisest sõjas.

Tehes järeldusi lennುವäe kasutamise kohta Hispaania kodusõjas ja otsides õpiseid tema rakendamise võimaluste kohta tulevikusõjas põrkame kokku teatud raskustega. Kõigepealt puudus kodusõja alates vastaseil nii jõuline lennುವägi kui ka lennutööstus. Lennುವäed kasvasid ja arenesid kordkorralt ning olid ka veel sõja lõpul, võrrelduna suurriikide õhujõududega, arvuliselt tähtsusetud. Edasi kuulusid sõdijate poolte hangitud lennukid väga erinevatesse tüüpidesse ja olid paljudel juhtudel ka vananenud. Lendureil puudus sageli küllaldane, igal juhul aga ühtlane ettevalmistus.

Hoopis teissugune oleks olukord sõja puhul kahe Euroopa suurriigi vahel, kus juba sõja alates on kohe võimalik tegevusse rakendada tohtu arv moodsaid lennukiteid eeskujulikult ettevalmistatud lenduritega ja küllaldase lõhkeainete tagavaraga, kuna jõuline ning võimas tööstus vahet pidamata valmistab uusi lennukiteid, tagavaraosi ja laskemoona.

Neid mõtteid meeles pidades võib asuda vaatlema Hispaania kodusõja kogemusi ja õpiseid lennುವäe kasutamise alal, missuguseid iseendast võib jaotada kahte ossa, kuna neid on saadud niihästi lennುವäe sõjalise rakendamise kui ka materjalosa tehniliste omaduste kohta.

a) Õpiseid sõjalise rakendamise kohta.

1) Tuntud kindral Douhet teooria ei leidnud Hispaanias tõestust. Sõja alates olid vastaspoole sõjalised jõud selleks liiga nõrgad. Ka hiljem, vastaste lennುವägede täienes ja arenedes jäid nad siiski võrreldes rinnete laiusega suhteliselt nõrgaks, mistõttu kumbki sõdivatest pooltest ei püüdnud saavutada absoluutset õhuvalitsemist, milleta aga õhusõja teoreetikut arvatud õhusõda ei ole üldse võimalik.

Oli küll juhtumeid, kus pommitati vastase aerodrome ja baase, kuid me ei näe vastase aerodroomide järjekindlat otsimist pommitusobjektidena ja sõjas ei teostatud reeglipäraseid laialulatuslikke aktsioone „kotka pesa ja tema munade“ hävitamiseks, nagu seda nõuab Douhet. Ka ei näe me massilist lennುವäe kasutamist rahva moraali mõjutamiseks, linnade maatas tegemi-

seks või tööstuse hävitamiseks. Vastupidi, enamus pommitamisi on teostunud vaid üksikute lennukitega.

2) Mis puutub lennuväe kasutamisse maa- ja mereväe, eriti esimese, toetamiseks, siis kinnitab Hispaania kodusõda Itaalia-Abessiinia sõja sellekohaseid kogemusi. See sõda on tõendanud veel kord, et lennuvägi on suuteline hästi ja edukalt toetama maaväge lahingus tingimusel, kui on saavutatud õhuülekaal. Lennuväe osavõtt maapealsest lahingust on muutunud tõsiasjaks, mida nii kaitsja kui ka pealetungija peavad arvestama.

Lennuvägi moodustas Hispaanias sisuliselt ülemjuhataja käsutuses oleva suurtükiväe varu. Olles väga liikuv ja kiire, kindlustas see varu rinte suure ulatuse juures võimsa ja ootamata toetuse andmist kõikjal.

Lennuväe massilise rakendamiseta lahinguväljal poleks Hispaanias suurtükiväe ja tankide vähesuse tõttu tõenäolikt õnnestunud ükski pealetung. Kallaletungioperatsioonidel saavutati edu vaid tänu sellele, et lennuvägi, tegutsedes lahinguväljal, täiendas pommitamisega suurtükiväetuld ja vastase taandudes jälitas teda võimsalt, täites „õhu suurtükiväe ja ratsaväe“ ülesandeid.

3) Lennuvägi on suuteline hävitama ja purustama vastase moto-mehhaniseeritud koondeid, millede õhukaitse korraldus on nõrk ning mis maastiku ja ilmastiku tingimuste tõttu on kiilunud teedele.

4) Pommitamised on näidanud, et suurte linnade purustamiseks on otstarbekas kasutada suuremaid — 150—250 kg-pomme, mis on suutelised täieliselt läbistama ja purustama kuni 6-kordseid moodsaid raudbetoonmaju. Kuna pommitamisi teostati võrdlemisi tagasihoidlikult ja vähesel arvul lennukitega, siis peab arvama, et massiliselt teostatud pommitamiste tulemused võiksid olla kohutavad.

5) Üldiselt näib, et õhust pommituste suur demoraliseeriv mõju ei ole pääsnud maksvusele. Linnade elanikkond harjub pommitustega kiiresti ega satu kergesti paanikasse. Küll aga võib korduvalt teostatud pommitustega linna normaalne elu teatavaks ajaks katkeda. Selle kõrval olevat suurtükiväetule demoraliseeriv mõju elanikkonnale palju suurem. Tingitud on see nähtavasti sellest, et õhupommituste kestvus on lühike ja et Hispaanias kaotuste arv on olnud väike, kuna pommitusaktioone teostati vähesel arvul lennukitega.

6) Kõneldakse, et mõlemad pooled inimlikkuse pärast ei tahtnud pommitada lahtisi linnu ja, kuigi sellased pommitamised aset leidsid, siis ainult neis asuvate sõjaliste objektide hävitamiseks. Mõlemad kinnitused ei taha olla õiged. Vähe pommitusi teostati puhtpoliitilisel ja tehnilisel põhjusil. Poliitiliselt tõi iga linna pommitamine selle teostajale ainult kahju, tekitades viha vaenlases ja ebasoodsat meeleolu välismaal. Tehniliselt oli aga mõlemal poolel liiga vähe lennukeid massiliste pommitamiste läbiviimiseks.

Teine väide, et linnades pommitati vaid sõjalise tähtsusega objekte, on puhtdemagoogiline, sest see on praktiliselt teostatamatu. Hispaania sõja kogemused näitavad, et õhukaitse suurtükiväe täpistule pärast tuleb lennata suures kõrguses, üle 3000 m, ning lennukid saavad viibida märki kohal vaid 2—3 minutit. Nii suurest

kõrgusest ja nii lühikesel ajaga on aga suure linna tänavate rägastikus raske leida „sõjalise tähtsusega“ märke ning paratamata teostatakse pinna pommitamist, mis esile kutsub massilist elamute ja elanikkonna hävitamist. Pealegi on niisugused märgid, nagu tööstushooned, sillad, raudteejaamad jne. liiga väikesed selleks, et suurest pommituskõrgusest võiks tabada ainult neid.

7) Suurte lennukiiruste tõttu on õhust pommituste tabamistäpsus osutunud ebaküllaldaseks. Isegi mõnesaja meetri kõrguselt on märkide tabamine, mille mõõdeted on alla 500—600 m × 150—200 m, ainult juhuslik. Kuna moodsad õhukaitserelvad pealegi sunnivad lennukeid lendama suures kõrguses, siis osutub vähemate, eriti lennukitõrje relvadega kaitstud, objektide, nagu sildade jne. purustamine õhustpommitusega kui mitte võimatuks, siis aga küsitavaks.

8) On ühtlasi selgunud, et õhukaitserelvade, kuulamisaparaatide ja muude moodsate õhukaitsevahendite tegevus ei ole alati küllalt tõhus. Lennates suures kõrguses ja alates kaugelt lauglemist märki poole, võivad lennukid ootamatult jõuda märki kohale, täita kiiresti oma ülesande ja kaduda enne kui õhukaitse suurtükivägi või hävitajad suudavad astuda tegevusse.

9) Tänapäeva moodsad ja kiired lennukid vajavad suuri ning korralikke maandumisvälju, muidu on lennukite ning lendava koosseisu vigastused ja sageli ka hävimine paratamatu. Kuivõrd tähtis on selle juures ka maandumisvälja pinnase kasutamise kõlvulisus, seda näitab kujukalt Guadalajara lahing märtsis 1937. a., kus valitsusväelaste lennukid võisid karistamata hävitada rahvuslaste moto-mehhaniseeritud üksusi, mille tagajärjel nurjus kogu rahvuslaste operatsioon, kuna rahvuslaste lennukid ei suutnud vihma tagajärjel pehmeks muutunud lennuväljadelt õhku tõusta.

10) Tähelepanu väärib asjaolu, et viimasel ajal võrdlemisi suurt elevust tekitanud „õhujalaväe“ või „langevarjurite üksusi“ Hispaanias katsetatud ei ole. Hoolimata sellest, et valitsusväelaste lennuväe juhtkonna, lendava koosseisu ja materjalosa suur enamik oli saadud Nõukogude Venest, pole midagi kuulda kõmutekitanud langevarjurite üksuste rünnakuist, mis on olnud paljude Vene manöövrivate suurnumbriks. Seejuures Hispaania kodusõda pidanuks sellaseks tegevuseks pakkuma küllaltki soodsaid võimalusi: tegevusse saadetud langevarjurite üksusel oleks tulnud tegutseda tuntud ja nõrgalt kaitstud maastikul, nad oleksid leidnud sageli toetust ja abi sama maailmavaatega elanike poolt jne., need on kõik soodsad eeltingimused sellelaadseks tegevuseks.

Asjaolu aga, et sellased katsed sõjas aset ei leidnud, sunnib arvama, et „õhujalaväe“ tegevusse astumine entusiastide poolt arvatud ulatuses ei ole teostatav.

11) Õhuülekaalu ja õhuvalitsemise kättevõitmisel etendavad tähtsat osa hävitajad, sest enamik vastase lennukeist hukkus nende läbi. Lahingulennuväe üksuste tegutsemist tuleb tagada neid saatvate hävitajatega, mis vaenlase lennuväe kallaletungi tagasi tõrjuvad.

12) Hispaania kodusõja kohta käivad andmed ei kõnele midagi Maailmasõjas esilekerkinud üksikute n.-n. „ässade“ tegevusest, mis pärast peab arvama, et tänapäeval sellane tegevus kuulub juba ajalosse ja tulevikus on tegemist vaid lennuki koondiste õhulahingutega.

b) Õpiseid materjalosa tehniliste omaduste kohta.

1) Hispaania kodusõjas kontrolliti seda, mis oli teada küll juba varem, ja nimelt asjaolu, et lennukite võimed viimase 20 aasta kestel on tublisti tõusnud. Lisa nr. 4 näitab kujukalt vastava omaduse %, mis-suguses suunas ja mis määral on arenenud lennuväe võimed 1938. aastaks, võrreldes 1918. a.

Siinjuures paistab silma huvitav asjaolu. Kui 1918. a. oli pommitaja-hävitava kiiruse suhe 2:3, siis on see 1938. a. kõigest 5:6, mis näitab, et pommitajate kiirus on tõusnud rohkem. See teeb pommitajad raskemini kättesaadavaks ja raskendab nende tabamist hävitajate poolt. Seega on sõjavälennuki peamiseks omaduseks kiirus, mis teda kõige rohkem kaitseb teiste lennukite kallale tungide eest.

2) Väga suuri edusamme on tehtud ka pommitajate relvastuse alal. Kaasaja moodsate pommitajate relvastus on asetatud nii, et lennukilt lastes on surnud alad viidud miinimumini, mis teeb veelgi raskemaks hävitajate töö. Pommitajat, mis aeglaselt liigub ja mille relvastus ei ole küllaldane, ähvardab alatiselt vastase hävitaja. Tema kaitsevõime suureneb kiiruste (horisontaal- ja vertikaal-) ning juhtivuse kasvades ja relvastuse paranedes, kusjuures päevasel pommitajal omab esmajärgulist tähtsust just kiirus.

3) Huvitavaid järeldusi tehakse ka lennuki relvade võimsuse kohta. Olevat selgunud, et kuulipildujast lennukil ei piisa. Mitme kuulipildujaga varustatud hävitaja olevat küll väga heaks rünnakulennukiks, eriti siis, kui klp. on asetatud teatud nurga all ja lennuk suudab tulistada maapealseid märke ka horisontaallennus. Õhulahingus ei täitvat aga kuulipilduja oma otstarvet ja seda järgmisil põhjusil: õhulahingus on klp. tuli mõjuv maksimaalselt vaid 100 m kaugusel. Sellase distantse läbilendamiseks vajab kaasaja lennuk aga ainult 0,9—0,7 sek., mis on liiga üürige aeg sihtimiseks ja laskmiseks, mistõttu tabamisvõimalusi peaaegu ei olegi. Pealegi olevat püssikaliibri kuul liiga nõrk lennuki rivist väljaviimiseks. Mõned ülistavad 20 m/m automaatkahureid, mis võimaldavad sihitud tule avamist juba 800 m kauguselt, kusjuures granaadid sünnitavad lennukitele suuri vigastusi. Ent on väga küsitav, kas õhus saab üldse avada tuld teise lennuki pihta 800 või isegi ka veel 500 m kauguselt, kuna sihtimine ja märgi leidmine teeb sellasel kaugusel suuri raskusi.

Täpsete andmete puudumine ei võimalda praegu selles küsimuses jõuda lõpliku seisukohani.

4) Otstarbekaimaks lenduri klp. asetuseks tuleb pidada läbi propelleri tiirlemise ruumala laskvaid klp., sest tõrgete puhul saab lendur neid ise kõrvaldada, kuna kandepindadesse asetatud klp. tõrkeid lennus kõrvaldada ei saa.

5) Mis puutub lennukite konstruktsiooni, siis on selgunud, et metall-lennukid pole võimalised võistlema segakonstruktsiooniga lennukitega. Vigastatud segakonstruktsiooniga lennuk on sageli parandatav koha peal, kuna metallkonstruktsiooniga lennuk tuleb parandamiseks saata tagalasse. Ka õhulahingus olevat täis-

metall-lennuk ohtlikum segakonstruktsiooniga lennukist, sest tema meeskond saavat sageli vigastada mitte ainult kuulidest, vaid ka kuulide poolt lahti kistud metallikildudest.

Seega võrrelduna Maailmasõjaga on relv- ja lennutehniline vahekord kaasajal muutunud pommitajate kasuks ning hävitajate probleem peab edaspidi leidma hoolikamat uurimist sobiva lahenduse leidmiseks.

4. Kokkuvõtte.

Võttes kokku eeltoodud tuleb tähendada, et Hispaania kodusõda tõestab liigne kord, et lennuvägi ainuüksi ei ole suuteline ei sõda pidama ega seda otsustama. Lennuvägi kõlbab küll tasakaalu muutmiseks, kuid tema tegevus kuulub ka veel tulevikuski üldise sõjaväe tegevuse hulka, sest vastase tagalat ei suuda ta veel niivõrd purustada, et see sunniks vastast alla vanduma.

Hispaania kodusõda näitab, et lennuväel on suur potentsiaalne jõud, kuid kaasaja sõjatehnika mitmekülgne arenemine raskendab suuresti selle potentsiaal-jõu rakendamist. On küll tõusnud pommitaja kiirused (vertikaal- ja horisontaal-) ja kandejõud, kuid kiirus vähendab pommide tabamistäpsust ning lennuki kandejõu kasutamist maksimumini takistavad õhukaitse relvad. Näib, et on muutunud raskemaks ka õhulahingu pidamine, kuna lennukite praegune relvastus ja liiga suured kiirused ei võimalda korrapärase lahingu pidamist. Sellepärast näeme ka, et lennuväge kasutatakse Hispaanias umbes samas raamistikus nagu Maailmasõjaski.

Otse hävitava otsuse annab douhetistidele kindral Niessel, kes ütleb järgmist:

„Lennuvägi on väga kasutoovalt osa võtnud maapealsete vägede lahingust, eriti mägestikus, kus ta tulemusrikkalt pommitas märke, mis maastiku omaduste tõttu polnud suurtükiväele kättesaadavad. Vastupidi, tema pommitused suurtele tagalale asuvatele linnadele, ehkki tekitades vahel tunduvald kaotusi, pole annud mõjuvaid tulemusi“.

(Lõpp)

Allikad:

1. Helmut Klotz. Les leçons militaires de la guerre civile en Espagne 1937.
2. Revue militaire générale. 1938. a. nr. nr. 1, 3, 4.
3. Revue de l'Armée de l'Air. 1937. a. nr. nr. 1, 91, 94 ja 96. 1938. a. nr. 107.
4. Bulletin Belge des sciences militaires. 1938. a. nr. nr. 1 ja 2.
5. La science et la vie. 1937. a., juuli.
6. Vestnik Wozdušnogo Flota. 1937. a. nr. nr. 4 ja 10.
7. Vojennõi Zarubežnik. 1938. a. nr. 4.
8. Militär Wochenblatt. 1936. a. nr. 20. 1937. a. nr. nr. 7, 9, 12, 28, 36, 42, 43, 50, 58. 1938. a. nr. nr. 6, 29, 32, 36, 40, 51.
9. Militärwissenschaftliche Mitteilungen. 1938. a. juuli, september.
10. Wissen und Wehr. 1938. a. nr. 7.
11. Przegląd lotniczy. 1938. a. nr. 4.

Naised püssi ja gaasitorbikuga

Kui aastate eest lugesime ajalehist mõningate maade naissoo mehise marssimisest rivis ja nägime pildidel püsse õrnemasoo kergeis kätes, asus meeste südamesse mingi võõrastav tunne: naine nagu ei sobinuks kasarmu miljöösse matkima sõdurlikku sammu. See nagu rõõvinuks naiseliku õrnuse ja pehmuse, muutnuks ta külmaks sõjarelvaks.

Aeg aga tõttab edasi ja sellega, mis kord on tundunud kaugena ja võõrana, isegi vastumeelsena, inimene pikapeale harjub, kuni äkki leiab, et ongi juba ulmas koos „huntidega“.

31. juulist kuni 6. augustini s. a. Võrus Taara kasarmute juures korraldatud üleriigilisse kehalise kasvatuslaagrisse, mille kavas peale muu oli ka rivi, õhu- ja gaasikaitse ning vabaharrastusena laskesporti, oli esmakordselt komandeeritud naised — naisõpetajad. Sest kui tahetakse laiemasse massi tuua sisse midagi uut, mis ei ole just laviinne moekaup, siis ala-

takse ikka õpetajatega, kuna nende kätes on noorsugu ja tuleviku juhtimine.

Laagrisse saabus ettenähtud arvu kohaselt peale 260 meesõpetaja ja 19 inspektori ka 260 naist, kelledest moodustati üks naispataljon 3 kompaniiga, à 2 rühma. Sõdurite kivised kaasmuruumid kõledate korridoridega, kahekordsete vooditega ja hallide isiklike kappidega võtsid noorsoo kasvatajaid — perenaisi — vastu. „Kõledad“ just selles mõttes, et puudusid naiste tavaliselt armastatud esemed vaipade, linade, kardinade ja tohutu hulga teiste majapidamises tarviliste ning tarbetute esemete näol, millega naised tahavad saavutada kodust hubasust ja komforti. Taara kasarmud kasarmutena on aga vägagi eeskujulikud, puhtad, õhu- ja valguserikkad, kuna need on ehitatud sõjaväe otstarbeks Eesti iseseisvuse ajal.

Naised on aga naised ja jäävad naisteks kasarmuiski: kapikestele ilmusid linakesed ja tagasihoidlikke tualettesemeid (kuna huulepulga ja puudri tarvitamises käidi peainspektor M. Raua poolt kunagisel kongressil öeldud sõnade kohaselt: „Naisõpetajad säilitagu soliidne välimus kunstlike vahenditeta“), nopiti lilli ning trikkood riputati aknale kuivama.

Sama võib öelda ka naiste rivi kohta — naised jäid naisteks kolonniski. Naised on ju varemgi rivi teinud laulupidude rongkäikudes, naiskodukaitse esinemistel ja veelgi distsiplineeritumalt viimastel Eesti Mängudel. Kuid kasarmu rivi kohta oli — võib julgesti öelda — väga paljudel komandeeritud naisõpetajail kui ka kõrvalolijail jahe eelarvamine. Ja esimesed taksammud ning rivitunnid leitnantide juhtimisel kannatasidki mingi rõhuva tagasihoidlikkuse all, kuni juhtide sõbralik käitumine ning sportlaslik asja käsitlus viis veendumuseni, et rivi kasarmuõues võib olla ja ongi samuti daamilikult elastne nagu sportlikel esinemistel. Distsipliin — see paelub pealtvaatajaid, see peab olema ja seda nõutakse rivis igal pool.

Laskesport oli laagri kavas ette nähtud vabaharrastusena. Algul proovisid oma silma teravust ja käe tugevust mehed, kuid siis nakatus sellest rühm naisigi. Algul näis olevat püssi raske hoida ja tagajärgedeks tuli aina „valgeid“, kuid siis hakkas sadama „mustigi“ ning sekka koguni kümneid. Ja jälle silm harjus uudse pildiva — daamid relvad käes — ning selleski ei tundunud enam midagi võõrastavat. Aeg muutub ja meie ühes ajaga.

Laager üldiselt aga oma hästiarvestatud päevakavaga, milles siseloenguid oli vaid üks ja kogu õhtupoolik oli ette nähtud vabaharrastusteks, kujunes õpetajale lõbusaks suvitusnädalaks, mille jooksul tutvuti ja õpiti selgeks nii palju vajalist ning huvitavat.

Laagrisolijad oma kasinast taskurahast panid kokku piirikaitsefondi loomise põhikapitaliks ligi 300 krooni, mis laagri lõpupidustusel üle anti. **Joh. Lillmaa.**



Ülal: Naisõpetajad katsuvad sihtimist püstiasendist. Keskül: Naised rivis. All: Naisõpetajad torbikutega gaasikaitse tunnis

Noorte Kotkaste juhtide päevad Kotkakodus

Kogu suve läbi rökkas Võrumaal, Kubijal, asuv noorte kotkaste suvikodu — Kotkakodu — noorte mu-
retust elurõõmust ja püsimatute poiste vilkast askel-
dusest. Nende lahkudes võttis Kotkakodu enne lõp-
likku talvepuhkusele minekut vastu ligi 80 noorte kot-
kaste vanemat juhti nõupidamispäevade puhul 22. ja
23. augustil.

Nõupidamisele olid saabunud esijoones Noorte Kot-
kaste ajut. vanema kol. J. Maidega ja peastaabi ülema
nmg. J. Tedersooga malevate vanemaid ja pealikuid
ning nende abisid, staabi nõunikke ja teisi staabiliik-
meid kui ka väljaspool malevate staape seisvaid noorte-
magistreid ja kotkajuhte. Kokkutulnute hulgas võis
näha palju üldiselt tuntud tegelasi — maavanemad A.
Kohver ja V. Velner, dir. V. Neggo ja H. Jänes,
koolide inspektorid J. Lang, H. Linsi, V. Viilup, E.
Jaanvärk ja end. insp. K. Greenberg, abiprokurör A.
Paal, adv. A. Varul ja hulk koolijuhatajaid, õpetajaid
ja juhtivaid tegelasi mitmesuguseist elukutseist. Peale
nende otseste noorte kotkaste juhtide võtsid juhtide
päevast osa Kaitseliidu Võru Maleva pealik major Hel-
juste ja Kodutütarde ajut. vanem prl. S. Pruuden.

Juhtide päevadest osavõtjad saabusid Võrru 22.
aug. hommikuste rongidega, kust nad sõidutati Kotka-
kodusse. Pärast karastavat suplust Kotkakodu bassei-
nis ja üldist tutvumist ruumidega ning maitsvalt ser-
veeritud hommikueinet algas koosolek.

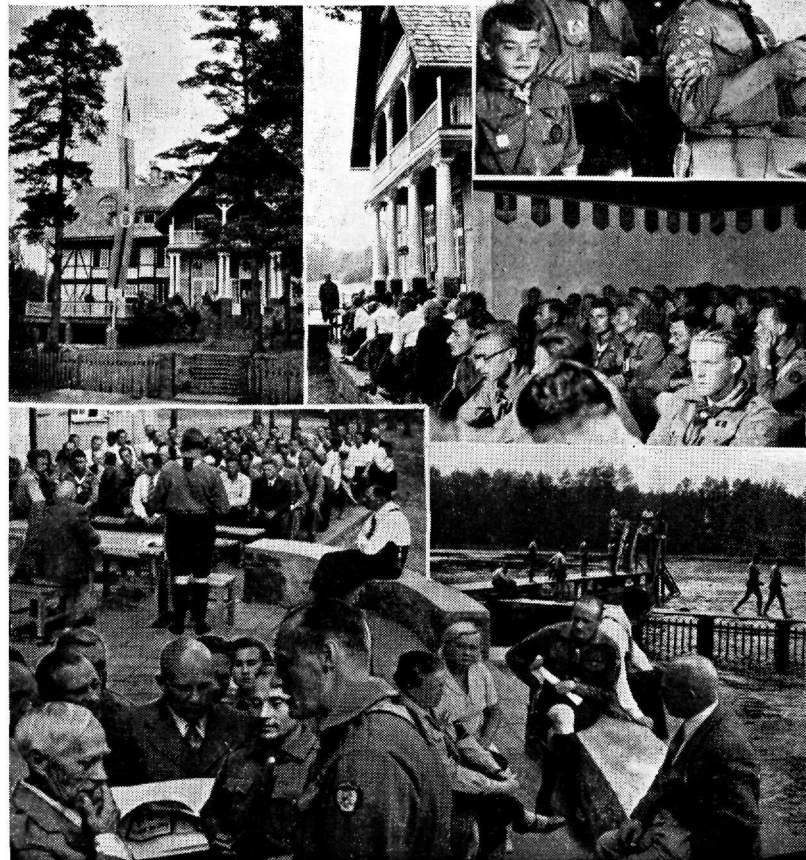
Avades nõupidamise tervitas kol. J. Maide koos-
olijaid noorte peavanema, Kaitseliidu ülema ja enda
nimel ning avaldas tänu noorte juhtimisel ja kasvata-
misel tehtud tagajärjeka töö eest, mille tulemused on
paistnud välja mitmesuguseil noorte esinemisel ja kogu-
nemisel. Kuigi tööd häirib noorte organisatsioonide
pikaleveninud ümberkorraldamine, on vajaline meie
juhtkonnal jääda enesele võetud kohustuse juure nii-
hästi nüüd kui ka siis, kui on teostunud ümberkorral-
dus. Noorte tööd peab suunama riik ja see töö tuleb
anda selle organisatsiooni kätte, kellest riik võib loota
ja nõuda kasvatamist riiklikus vaimus. Kui meie riigi
ja rahva suveräniteet langeb ohtu, siis ei ole kaht val-
likut — tuleb astuda välja riigi ja rahva huvide kait-
seks. Selles vaimus tuleb kasvatada meie noorsugu!

Järgnevalt kandis ette ülevaate mööduva
tegevusaasta tööst ja ettevõttest pe-
staabi ülema nmg. J. Tedersoo. Ülevaatest selgus, et
organisatsioon sammub liikmeskonna juurekasvus kui
ka sisulises süvenemises normaalsel rada. Lahenda-
mist aga nõuab vanemate poiste laialdasem organisee-
rimine ja rakendamine. Märkimisväärne on möödunud
suve rohke laagrite korraldamine, mis ületab kõik eel-
mised nii laagrite kui ka osavõtjate arvult — 8 male-

vat korraldas üldlaagrid, peale nende palju malevkon-
dade ja rühmade laagreid. Laagrite tase nii sisuliselt
kui ka organiseerimise ja juhtimise poolest on kõigiti
rahuldav. Üldse on suvine tegevus muutunud hulga
intensiivsemaks võrreldes eelmiste aastatega. Soodsa
võimaluse selleks on annud Kotkakodu, kust möödu-
nud suve jooksul käis läbi 5 tegevusperioodi kestes
rohkem kui 200 noort. Millele aga suuremat tähelepanu
tuleb pöörda, see on matkamine, mis nõuab üldist elus-
tamist.

Järgnevalt oli peastaabi vaneminstruktor nmg.
K. Liping'u ettekanne Juhtide väljaõppe
teostamine ja selle edaspidine suund. Selle referaadiga ta andis kokkuvõtliku ülevaate seni-
ni teostunud juhtide väljaõppest ja juhtide etteval-
mistuse süsteemi kujunemisest. Erilise tähtsuse evib
salga- ja rühmajuhitide ettevalmistus, millise eesmärgi
taotlusel on üleriigiliselt ühtlustatud kavade järgi
organiseeritud vastavad salga- ja rühmajuhitide kur-
sused ja õppelaagrid. Vanemaile juhtidele on korral-
datud kokku 5 üleriigilist harjutuslaagrit, mis on an-
nud hulk häid juhte, keda on võimalik rakendada just

*Fotomontaaž NK juhtide päevade
sündmusist Kotkakodus*



Tähelepanuks lugejaile!

Kaitseliidu üleriigiliste laskemeistervõistluste tõttu ilmub „Kaitse Kodu“ järgmine number 15. septembri asemel 20. septembril s. a.

eelnimetatud kursuste ja nooremate juhtide õppelaagrite juhtideks ja lektoriteks. Vanemate juhtide õppepäevade korraldamine vajab veel ühtlustatud kava. Juhtide ettevalmistuse kavade ja korralduse lõplikuks kujunemiseks läheb vaja veel paar aastat.

Noorte Kotkaste tegevusest uue tegevusaasta kestes esineb ettekandega peastaabi ülem nmag. J. Tederloo, peatudes ligemalt üksikute tähtsamate ürituste juures. Nii tingib Noorte Kotkaste organisatsiooni 10 aasta tegevuse tähistamine kokkuvõtliku üldpildi andmist senisest tööst ja saavutustest laiemale avalikkusele. Selleks pakub kõige avarama võimaluse üldlaager ja näitus, samuti vastava koguteose väljaandmine. Ka matkade organiseerimine jääb üheks eriliselt rõhutatud alaks järgneval tegevusaastal. Kotkakodu tegevuse arendamine, juhtide väljaõppe keskuse korraldamine, vanemate poiste organiseerimine ja paljud teised küsimused nõuavad lahendamist ja korraldamist eelnimetatud suurürituste kõrval.

Järgnevalt kuulatakse ära nmag. K. Liping'u kokkuvõtlik ettekanne kõrgema skaudijuhtide kooli korraldusest Inglismaal Gilwell'is, kus viibisid käesoleval suvel esmakordselt Noorte Kotkaste juhid nmag. K. Liping, R. Lahi ja O. Randvee.

Läbirääkimistel võetakse elavalt sõna üksikutes ettekannetes puudutatud küsimuste kohta nii noorte kasvatusliku taseme arendamise, välise esinemise ja riivilise ilme, matkade korraldamise ja üldlaagri ette-

valmistuse alalt kui ka muudes punktides. Avaldatakse soovi, et seesuguseid vanemate juhtide päevi korraldataks sagedamini, et saavutada tihedamat kontakti juhtkonnas ja mõtteid vahetada organisatsiooni juhtimise küsimusis.

Tihe töökoosolek lõppes võimsa hümniga.

Kuna järgmisel päeval oli ette nähtud väljasõit omnibusel Munamäele ja Noortemagistrite Kogu koosolek, siis oli sama päeva õhtul ainult üksikuid lahkujaid. Õhtune vaba aeg veedeti omavahelises keskustelus, lugemistoas, malclaudade taga ja Kotkakodu ümbruse kaunis looduses mõnuld. Omavaheline kaminaõhtu aga võimaldas kõigile vallandada huumorimeele ja südamest tulevat naeru tabavate naljade puhul, milledest polnud puudust.

Hommikupoolikul teostus tore sõit Munamäele.

Noortemagistrite Kogu koosolek kujunes jälle tõsiseks töökoosolekuks. Kuulati ära tegevusülevaade ja eelseisva tegevusaasta tööprogramm, otsustati kogu liikmemaksu määr, võeti vastu eclarve kava ja vahetati mõtteid Noortemagistrite Kogu kodukorrasse ja organisatsiooni ellu puutuvate küsimuste üle. Noortemagistrite nõukogu oma erikoosolekul teostas ka uue juhatuse valimise, kuhu kogu esimehena valiti nmag. V. Hiir, liikmeteks nmag. V. Kulasalu, E. Tarn, R. Lahi ja A. Ohaka.

Sisukate nõupidamispäevade lõppu tähistas lipulangetamine kujunenud tava kohaselt.

K. L.

Kaitseliidu noorte teine üleriiklik laskemeistrivõistlus

Noorte laskuringid kutsuti ellu 1937. a. Varemalt olid üksikute üksuste juures moodustatud noorte laskuringid, kes tegutsesid üksuste pealike poolt antud juhtnõude ja kavade kohaselt. 1937. a. töötati Kaitseliidu Peastaabi poolt välja ja pandi maksma Noorte Kotkaste laskuringide kodukord ja laskeprogramm. Sellest ajast peale on lasketegevus noorte laskuringides saanud kindla aluse ja noorte laskuringid näitavad innukat tegevust. Noorte Kotkaste ja Kaitseliidu üksuste juures tegutsevaid noorte laskuringe oli 1. aprilliks s. a. Peastaabis registreeritud 209, kokku 3514 noorega (noori kotkaid 2907 ja noori kaitseliitlasi 607).

Noorte esimene üleriiklik laskemeistrivõistlus, mis peeti 1938. a. Tallinnas, näitas, et paljud meie noored lühikese ajaga on jõudnud kõrgele lasketasemele.

Käesoleval aastal 20. augustil peeti Tallinnas teine üleriiklik noorte laskemeistrivõistlus. Kui möödunud aastal noorte laskemeistrivõistlustest võttis osa 65 noort kaitseliitlast ja 85 noort kotkaid, siis käesoleval aastal Kaitseliidu ülem määras, et iga maleva meeskonnas KL noorte meistrivõistlustel noori kaitseliitlasi ei või olla rohkem kui 3.

Käesoleva aasta noorte laskemeistrivõistlustest osa võtnud meeskondade koosseisu iseloomustab alljärgnev tabel:



Pilte Kaitseliidu noorte ülerilgilsfest laskemeistrivõistlustest

1) Kolonel A. Balder õnnitleb esikohale tulijat; 2) noored tutvuvad võistluste tagajärgedega; 3) noorte parimad — vasakult: K. Riikoja, R. Leevet, A. Waldek ja A. Särev; 4) laskerajal; 5) kümnete kleepimine; 6) esikohale tulnud Tallinna Maleva meeskond; 7) märklaudade kontrollimine

Jrk. nr.	Malev	Maleva meeskonnas oli:	
		Noori kotkaid	Noori kaitseliitlasi
1.	Tallinna	8	2
2.	Järva	7	3
3.	Tartu	7	3
4.	Saaremaa	9	1
5.	Viru	7	3
6.	Pärnu	8	2
7.	Narva	7	3
8.	Sakalamaa	8	2
9.	Valga	7	3
10.	Võru	10	—
11.	Harju	8	2
12.	Tartumaa	10	—
13.	Pärnumaa	9	1
14.	Lääne	8	2
15.	Petseri	8	2
Kokku		121	29

Seega noori kotkaid oli veidi enam kui 75% võistlejate üldarvust. Iga malev oli esindatud Kaitseliidu noorte meistrivõistlustel 10-ne noorega. Võisteldi väikekaliibrilisest püssist 50 m kauguselt kolmes asendis à 10 lasku. Võistlusel meeskonnad tulid kohtadele järgmiste tagajärgedega:

1. kohale Tallinna Maleva meeskond 2661 silmaga, koosseisus: Roland Leevet — 280 silma; Aarne Valdek — 279 silma; Ants Saar 273 silma; Erich Casar 273 silma; Juhan Madise — 268 silma; Leo Söödi — 263 silma; Lembit Vaik — 259 silma; Ülo Lehtmets — 259 silma; Enn Madavere — 258 silma ja Ants Sepp — 249 silma.

Jrk.	Kohale tuli	Maleva meeskond	Silmad
2.	Järva	2596	
3.	Tartu	2555	
4.	Saaremaa	2524	
5.	Viru	2515	
6.	Pärnu	2512	
7.	Narva	2471	
8.	Sakalamaa	2440	
9.	Valga	2432	
10.	Võru	2427	
11.	Harju	2409	
12.	Tartumaa	2408	

13. kohale tuli Pärnumaa Maleva meeskond 2358 silmaga,
14. „ „ Lääne „ „ 2353 „
15. „ „ Petseri „ „ 2285 „

Individuaalselt tulid kohtadele: 1. kohale tuli ja omandas Kaitseliidu noorte 1939. a. laskurmeisteri nime Roland Leevet, Tallinna Malevast, 280 silmaga (lamades 99 silma, püsti 91 silma ja põlvelt 90 silma); 2. kohale Aarne Valdek, Tallinna Malevast, 279 silmaga (lam. 95, püsti 90, põlvelt 94 silma); 3. kohale Kalle Riikoja, Tartu Malevast, 278 silmaga (93, 90, 94 s.); 4. kohale Ago Särev, Saaremaa Malevast, 277 silmaga (98, 88 ja 91 s.); 5. kohale Avo Haasma, Järva Malevast, 277 silmaga (99, 86, 92 s.); 6. kohale Ants Saar, Tallinna Malevast, 273 silmaga (96, 88 ja 89 s.); 7. kohale Erich Casar, Tallinna Malevast, 273 silmaga (98, 83 ja 92 s.); 8. kohale Endel Könning, Pärnu Malevast, 270 silmaga (93, 80 ja 97 s.); 9. kohale Leonid Prees, Järva Malevast, 270 silmaga (94, 90 ja 86 s.); 10. kohale Juhan Madise, Tallinna Malevast, 268 silmaga (94, 88 ja 86 s.); 11. kohale Ants Sepp, Viru Malevast, 267 silmaga (88, 86 ja 93 s.); 12. kohale Albert Raadik, Järva Malevast, 267 silmaga (92, 82, ja 93 s.); 13. kohale Poigo Ritson, Valga Malevast, 264 silmaga (91, 84 ja 89 s.); 14. kohale Hans Peets, Sakalamaa Malevast, 264 silmaga (95, 84 ja 85 s.) ja 15. kohale Endel Laud, Viru Malevast, 263 silmaga (99, 77 ja 87 s.).

Viisteistkümmend parimat võistlejat omandasid auhinnaks raamatu „Eesti Vabadussõja Ajalugu“ I köide iluköites.

Kõigi saja viiekümne võistleja keskmine saavutus oli 246,23 silma (lamades 90,62 s., püsti 73,04 s. ja põlvelt 82,57 silma). Võrreldes käesoleva aasta Kaitseliidu noorte laskemeistrivõistluste tulemusi 1938. a. sama võistluse tulemustega on keskmine saavutus käesoleval aastal 16,23 silma võrra kõrgem (1938. a. noorte keskmine saavutus oli 230 silma (lamades 86,6 s., püsti 66,4 s. ja põlvelt 77 silma).

Kõik see näitab, et noored teevad laskealal innukat ja tagajärjerikast tööd. Kaitseliidu pere võib vaadata rahulduse- ja uhkusetundega oma noortele, teades, et samad noored mõne aasta pärast astuvad meie ridadele osavate relvakäsitajatena.

A. W.

Alates 1890. aastast

valmistab, pika ja kogemusterikka töö viljana, ajanõuetele vastavat püssi- ning kahuriõhtu igale relvaliidile

Wolff & Co
Walsrode

Üle 100-aastased kogemused jahirohtude alal

tagavad esikoha
Wolff & Co, Walsrode, püssirohtudele
Kuld Põder, Hunt, Karu ja Nitro.

Esinduse ladu:

K/m.

Lier & Rossbaum
Tallinn, Diru 1. 7.

Kaitseliitlaste ja sõjaväelaste

ülikonna-, püksi-, palitu-, mütsi- ja kandiriie

A/S. Kreenbalt

Tallinn, Suur-Karja 13, telef. 425-14

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute suurmüügi keskkohi:

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Dabniku A/S.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/Ü.

Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus

O/Ü. Eesfi Niidivabrik

Däikemüük kauplustes üle maa

NKK esinaiste

kursustelt

Haapsalus



NKK esinaised Orgita kodunduskooli aiaga tutvumas

Naiskodukaitse keskjuhatuse poolt 18.—20. augustini Haapsalus korraldatud ringkondade esinaiste ja ringkondade asjaajajate kursused tuleb lugeda kordaläinuks. NKK keskjuhatus on oma põhimõtteks võtnud korraldada kursusi vaheldumisi kõikides ringkondades, eeskätt kaugemates, sest see loob korraldaja ringkonna ja keskkorralduse vahel lähema kontakti ja toob elevust töösse. Ühtlasi tutvuvad kõikide ringkondade tegelased mitmesuguste töötingimuste ja töövõimalustega kohtadel.

Käesoleval juhul oli tahetud NKK tegelasi tutvustada Lääne ringkonna tööga. See erineb paljugi teiste omast juba selle tõttu, et siin, eriti Vormsi saarel, on suur enamuse elanikest rootslased, kes suurel hulgal Naiskodukaitsetes kaasa töötavad. Kursuste kava koostamisel oli lähtutud neist põhiküsimusist, mis Naiskodukaitse elus nõuavad kiiret lahendust ja ühtlustamist. Nii käsitleti jooksvaid sisekorra ja distsipliini küsimusi nii juhtivate tegelaste eneste kui ka lihtliikmete seisukohalt; arutati hädavajalise standard-sanitaarpauna väljatöötamise tingimusi ja võimalusi, arstirohtude ja sidematerjalide tagavarade muretsemise küsimust nii osakondades kui ka üksikliikmete kodudes; osakondade tegevuse intensiivsemaks muutmise küsimusi; korraldati näitlikke õppekoondisi toitlus- ja sanitaaraladelt ja anti ülevaateid Läti, Leedu, Soome ja Norra naiskodukaitse organisatsioonidest.

Kursustöö jättis sügava vastastikuse usalduse, ühtekuuluvuse ja lugupidavuse tunde. Eriti märkimist vajab ringkondade esinaiste ja keskjuhatuse ühine koosolek, kus NKK esinaise lühikesele, kuid väga sisukale ettekandele „NKK päevaküsimusi“ järgnesid väga elavad, asjalikud ja üksmeelsed sõnavõttud. Kõik koosolijad tunnistasid tungivalt tarviliseks NKK ülesannete arendamise ideoloogilisest seisukohast. Peeti hädavajaliseks kõigis NKK liikmes arendada eeskätt riiklikku ja rahvuslikku ühtekuuluvuse tunnet, vähendada väärväärtuste hindamist, tõsta lugupidamist oma juhtide kui ka seltskonna vara vastu, arendada demokraatlikku mõtlemisviisi, õpetada hindama füüsilist tööd. Üle 4,5 tunni kestnud sõnavõttude järele paluti juba kõige lähemas tulevikus anda ringkondade esi-

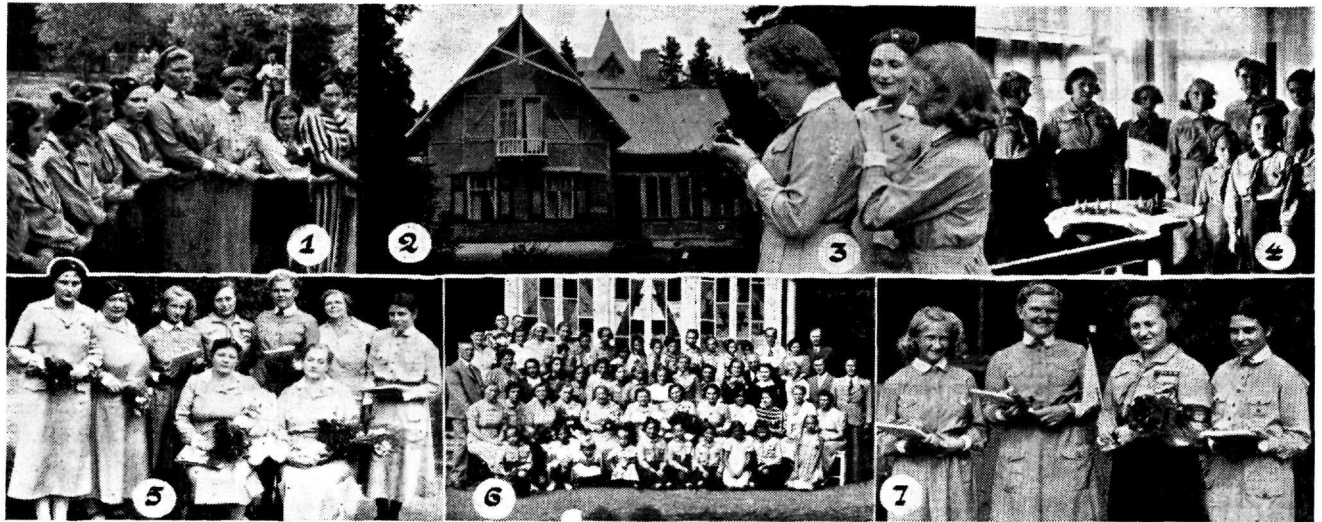
naistele töökavad, kuidas neid põhimõtteid kohtadel rakendada.

Ringkondade asjaajajatele olid veel eriloengud arvepidamise ja asjaajamise põhialustest.

Kursuste kavas oli ka vaba aeg ette nähtud, et anda osavõtjatele võimalusi Haapsalu merevee mõnu tunda, kuid tegelikult kujunesid tööpäevad nii pikaks ja pidevaks, et mere karastavat kosutust said vaid need maitsta, kes seda tegid varahommikul enne kella 8, kuna terve päev kulus ainult tööks. Ka „valget daami“ suudeti ainult õhtupimeduses varemete vahel jalutada ja legendi kuulates ette kujutada.

Peale loengute oli kavas veel Lääne Ringkonna maa jaoskondade tööga tutvumine. Esimene neist oli kontrollkogunemine Vormsi jaoskonnas 19. augustil. Külaskäik Vormsi saarele nõuab küll erilist äramärkimist, sest kohalik NKK jaoskond ja Kaitseliidu üksus eesotsas oma pealiku olid kõik teinud, et vastuvõtt kujuneks mitte üksi pidulikuks, vaid ka südamlikuks. Erilise piduliku ja üleva meeleolu lõi asjaolu, et terve saar oli lipuehtes. Sõit rannast Hullu toimus pulmarongina kõigi sellekohaste kommete järgi. Kõik sõidukid olid ehitud kaskedega ja hobustel helisesid aisakellad. Esimesel vankril sõitis nn. „isamees“ ja järgmisel meie ametlik noorpaar NKK esinaise ja kohaliku Kaitseliidu üksuse pealiku isikus. Hoolimata argipäevasest päevast oli terve küla jalul ja isegi läbisõidutee oli pulmakommete kohaselt suletud. Hullu karskusliidu majas, kus toimus kontrollkogunemine, kujunes vastuvõtt otse liigutavaks. Vastuvõtjate hulgas ei puudunud ühtki Vormsi avaliku elu juhtivat kui ka tavalist tegelast. Saabumisel tervitas meid rahvariides õpilaslaulukoor. Vormsi elanikud, kes peale väheste eesti perekondade on kõik rootslased, on hingestatud ja truud Eesti riigi kodanikud. Ka kohaliku NKK jaoskonda juhivad rootslanna.

NKK esinaisele annetati lilli, traditsiooniline Vormsi käsitöökott ja Kaitseliidu üksuse poolt 100 aastat vana rahvuslik kapp. Ka ärasaatmine oli kogu rahva poolt südamlilik. Nii kaugemale, kui silm ulatas nägema, paistis rannalt ikka veel viimseid tervitusviipeid. Lahkusime kõik veendumuses, et tuleval suvel läheme Vormsi suvitama.



Kodutütarde suvikodu tegevusest Rannamõisas

Mõõdnud aasta eeskujul töötas k. a. suvel Rannamõisas Kodutütarde Tallinna Ringkonna suvikodu, kus suve jooksul viibis ligi 100 kodutütart ja kasvatajat. Suvikodu tegevus kestis 4. juunist kuni 20. augustini k. a. töötades täie koormatusega. Korraga võis suvikodus viibida 25 kodutütart koos 2 kasvataja ja perenaisega.

Suvikodu tegevus oli mitmekesine. Virgad tüdrukud tegelesid kangakudumisega, basti- ja muude käsitööde tegemisega, majapidamisega, mänguga, lauluga, spordiga, ujumisega jne. Tihti korraldati meeleolukaid lõkke- ja kaminaõhtuid.

Suvikodu külastas suve jooksul rohkesti lastevanemaid, kellede soe suhtumine suvikodule on tulnud sellele mitmeti kasuks. Peale selle tuleks suvikodu külastajatest nimetada Leedu naiskodukaitsjaid, Haridusministeeriumi noortejuhti kol. J. Vellerind'i, KL Tallinna Maleva pealikut kol. R. Lints'i, NKK Keskujuhatajate ja NKK Tallinna Ringkonna juhatuse liikmeid eesotsas ringkonna esinaine pr. A. Jeetsiga j. t. Suve lõpul viibis suvikodus 10 päeva NKK Tallinna Ringkonna juhatuse kutsel 3 Soome kodutütart-pikku-lottat.

Meie pillidel: 1) sõprusring lõpuaktusel; 2) kodutütarde suvikodu Rannamõisas; 3) pikku-lottad kirjutavad sõbralikke aadresse; 4) laualipu annetamine pikku-lottade poolt; 5) juhid ja külalised suvikodus. Istuvad NKK Tallinna Ringkonna esinaine pr. A. Jeets ja suvikodu pereema pr. R. Kõniõsberg; 6) suvikodu lõpuaktusest osavõtjad, külalised ja kodutütred; 7) kodutütarde Tallinna Ringkonna esinaine pr. H. Tekkel koos pikku-lottadega.

Vormsist tagasi jõudes kostitas Haapsalu linnapea härra Alver meid piduliku õhtusöögiga rannakasiinos.

Pühapäevane päev, s. o. 20. august, oli pühendatud Läänemaaga tutvumiseks. Ekskursiooni juhiks oli maavanem härra Kasterpalu, kes oma isiksusega — lõbusa vestlejana, saarte murde tundjana ja väsimatu lauljana — sidus meid kõiki üheks sõbralikuks ja lõbusaks seltskonnaks, nii et väsitavat omnibusesõitu suures kuumuses tähelegi ei pandud. Kõigepealt külastasime Sinalepa jaoskonda, kus toimus sanitaarõppekoondis. Jaoskond kostitas meid sooja kohvi ja väga maitsva kollase saiaga. Selle järele külastasime Orgita kodumajapidamiskooli, Kolovere hoolekandekooli ja Vigala põllu- ja aiatöökooli. Teel vaatasime veel Vigala vana kirikut, kus oli parajasti vaimulik laulu-

päev. Härra maavanem Kasterpalu poolt oli meie Orgita majapidamiskoolis korraldatud ein ja Vigala põllutöökoolis pidulik lõuna.

Ringsõidul nägime ja veendusime, et kõik läänlased eesotsas oma maavanemaga on väga sõbralikud ja külalislahked.

Õhtul jõudsime vaevalt viimastele rongidele, et järgmiseks päevaks igäüks oma argipäevase töö juure tagasi võiks jõuda.

Kõik korraldustööd ja toitlustus kursuste kestes oli Lääne ringkonna õlgadel, kes seda oli teinud suure asjatundlikkuse ja eeskujuliku hoolega. 18. augusti õhtul andis Lääne Ringkond ringkondade esinaistele ja asjaajajatele piduliku õhtusöögi. Ka lilli ei olnud ta kõige muu tegevuse hulgas unustanud.

Alice Kuperjanov.

Maarahva tööparaad

Põllumajanduslikud näitused täies hoos. — Kuidas võideldi
19. sajandil Põhja-Eestis põllumeeste organiseerumise eest

Põllumees on põline rikas, ütleb vanasõna. Sel sõnal on oma sügav tähendus, sest põld ei jäta usinat harijat iialgi leivata.

Igal sügisel korraldatakse meil üle riigi põllumajanduslikke näitusi, kus põllumees toob avalikkuse ette aasta maa- ning karjapidamise tulemused ning kust ta leiab endale vajalisi abinõusid ja uusi teadmisi põllukultuuri arendamiseks.

Suuremaist näitustest on pealinna näitus tänava oma ukseid juba sulgenud, kuna Tartu näitus alles avab need.

Tänava töötab Tartu näitus kujuneda eriti suurejooneliseks, arvestades eriti seda, et näitust külastab ka Vabariigi President K. Päts.

Pöördusime Tartu näituse juhatuse poole ja saime näituse peatoimkonna esimehelt hr. Laurilt eeloleva näituse kohta järgmise hinnangu:

„Põllumajanduse ja tööstuse näitused on ka raske-
tel aegadel olnud rahva elujõudu ja tööindu ergutava-
teks allikateks ja on aidanud mitmekülgset kaasa Eesti
majanduslikule ja kultuurilisele arenemisele. Meil on
neil näitusil olnud näidata seda, mis on kinnitanud
rahva iseteadvust ja usku oma elujõusse ning töövõi-
messe. Veel suurema kindlusega ja optimismiga kui
varemadel aegadel võime vastu minna eelolevale Tartu
näitusele. Oleme loov ning töökas rahvas, kes ka ras-
keimail hetkil pole kaotanud meelegendlust. Oleme
läbi karide jõudnud rahuliku töö ning töömeeleolu
radadele. Oleme oma loomuliku meelegendlusega üle-
tanud kriisid meie majanduslikul kui ka poliitilisel alal,
mis kunagi on tabanud meie rahvast ja riiki. Võime
praegu kõige suurema rahu ning iseteadvusega kinni-
tada, et oleme kindlal alusel seisev, majanduslikku ja
kultuurilist tõusuteed käiv rahvas. Viimaste aastate
kestes, mil meie riiki on juhtinud rahva üksmeelsel
tahtel valitud president Konstantin Päts, on meie poliitiline,
majanduslik ning vaimne elu saavutanud kindlad
ja avarad arenemisvõimalused. Ruum ei luba siinkohal
hakata üksikasjalisemalt märkima kõiki neid edusamme,
mis meie elualad on teinud viimaste aastate kestes,
kuid peame kinnitama, et need on suured ning tähele-
panuväärsed.

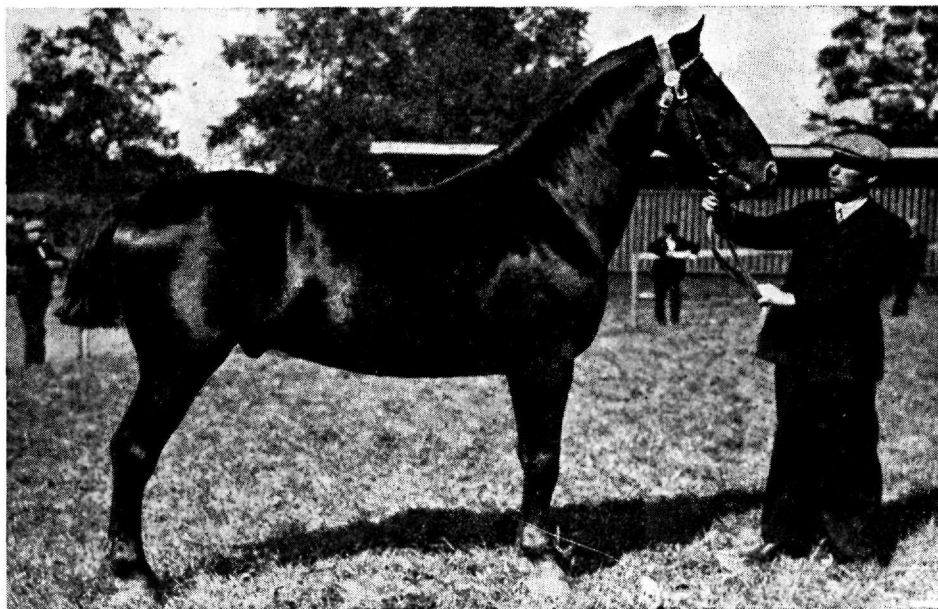
Põllumajanduse, meie rahva peamise eluallika, tõus
on eriti allakriipsutatav. Meie põllumajandussaaduste
väljavedu on tõusnud aasta-aastalt ja tõuseb järjekind-
lalt. Ning turustamisvõimaluste otstarbeka ümberkor-
raldamisega on loodud olukord, kus põllumehele, sel otse-
väärtuste loojal, ei tarvitse enam nii palju ära anda
vahetalitajatele kui varem. Riigivõimu vastutulekul ning
otsesel toetusel on juure loodud hulk uut maad ja see
töö kestab üha edasi. Palju soid ja rabasid, lagedaid



C. R. Jakobson — üks põllumeeste näituste
asutajaid

liivanõmmesid ja metsikuid puisniite on muutunud vilja-
kandvaks põlluks ning kultuurheinamaaks. Umboodele
ning sügavatesse metsatihnikutesse on tekkinud terved
asundused. Eesti rahva elamisruum on tunduvalt laie-
nenud. Vaevalt oleks nii suurt tööd suudetud sellases
ulatuses läbi viia, kui riik poleks sirutanud oma abis-
tava ja organiseeriva käe.

Siin võlgname jälle sügavat tänu meie austatud ja
armastatud riigijuhile, Vabariigi Presidendile K. Pätsile,
kel on alati südamele olnud meie põllumeeste hea käekäik
ja kes alati on osanud hinnata oma läbinägeva riigimehe
silmaga neid suuri väärtusi, mis kasutamatu puhkavad
ülesharimata soodes. Püsiva ja järjekindla töö taga-
järjel on põllumajanduse sissetulek tunduvalt suurene-
nud, mis omakorda on tõstnud meie talude jõukust ja
ühes sellega aidanud kaasa maaelu õitsvamale järjele
viimisele. Põllumees on saanud juure jõukust ning jul-
gust, muutunud optimistlikumaks ning enesekindlamaks.
Ühes põllumajanduse olukorra paranemisega on parane-
nud maaelu üldse ja omandanud kultuursemad
vormid. Maa ei ole kaugelki enam see maha-
jäänud kultuurilage kolgas, kus alatiseks kaasla-
seks on raske töö ning igavus, kust esimesel võimalu-



Eestis kasvatatud sugutäkk

sel püüti põgeneda linna. Ei. Nüüd on maale tekkinud juba kultuurühiskond oma mitmekesiste seltskondliku elu vormidega. Seltskondliku elu kultuursemaks ning hoogsamaks muutmine on meie riigi elu juhtidel ikka südamele olnud. Et maarahvas oskab vääriliselt hinnata oma riigijuhtide suurt tööd ja omalt poolt püüab sellele kõigiti kaasa aidata näitab paljude suurte üldrahvuslike ühisaktioonide läbiviimise hoogsus maal. Meie maakodud on viimaste aastate kestes muutunud palju kaunimaks ning mugavamaks. Põllutöölise elu- ja tööolude korraldamisega, millele valitsus on omistanud suurt tähelepanu, on loodud alus maa elu veelgi elujõulisemaks muutmisele. Töö intensiivsuse tõuke tõttu maal on endise tööpuuduse asemel tunda nüüd juba tööjõu puudust. Kõik need asjaolud näitavad vaid maa tugevamaks ja jõulisemaks kujunemist.

Kuid mitte ainult loovad kihid maal, põllumajandus oma paljudes eriharudes, metsandus, kalandus jne. on näidanud püsivat ning järjekindlat arenemist viimaste aastate jooksul, vaid ka tööstus, suur- ja väiketööstus, käsitööstus, kaubandus, laevandus jne. on läbi teinud suure, kohati päris imestamapaneva tõusuprotsessi nii toodangu suurenemise kui ka toodete väärtuse paranemise suunas. Kui vaadelda tööstuse statistikat, siis näeme, et meie suur-, kesk- kui ka väiketööstuse tööjõu nõudlus on õige tunduvalt kasvanud ja ühes toodangu tõusuga on tõusnud ka töötasu. Meie omatööstus on saanud nii mitmelgi alal võistlusvõimeliseks välismaaga, mis ei tähenda ainult seda, et me võime vähendada sissevedu, vaid ka seda, et võime isegi oma tööstussaadustega konkureerida välismaal. Põllumajanduse ja tööstuse tõusuga on käinud käsikäes muidugi ka kaubanduse tõus, samuti on suurenenud meie laevandus.

Ka vaimsetel aladel on viimaseil aastail palju korda saadetud. Kõikide nende loovate alade edust ja arenemisest tahab eelolev Tartu näitus anda ülevaate ja võimaldada mitmekesistele rahva tähtsamatele tööaladele

tutvustada laiemaid hulki oma viimase aja saavutustega. Ta tahab näidata, kuhu meie põllumajandus on jõudnud, eeskätt tema viljarikkamates ja jõukamates osades Lõuna-Eestis, sest Tartu asub maa südames, nagu öeldakse, ja siin on just Lõuna-Eesti põllumajanduslikul kultuuril palju näidata, mida ta suudab ja kui kõrgel ta on. Kuid siin on võimalus ka Eesti tööstusel demonstreerida oma töö saavutusi rohkearvulistele tarvitajatele.

Tartu näitus on sellega sillaloojaks ning koostöö ja üksteisemõistmise süvendajaks eeskätt meie kahe suurema tootmisharu — põllumajanduse ja tööstuse — vahel, teiseks aga meie ühiste saavutuste tutvustajaks kõikidele rahva

ja tarvitajate kihtidele. Siin võib põllumees näha, mida pakub meie ja välismaa tööstus põllutööriistade ning muude põllumajanduslike masinate alal. Virgutust ning ergutust saavad kõik alad. Hinnates kõrgelt näituste tähtsust meie elulisemate alade arendamisel jääb soovida, et sellest võimalikult laialdaselt osa võetaks nii väljapanijatena kui ka näituse külastajatena, sest see suur töö, mis on tehtud näituste korraldamisel, läheb kasuks Eesti majandusele, läheb kasuks Eesti elule üldse.“

*

Kuna praegu on paljude kodanike tähelepanu pöördunud põllumajanduslikele näitustele, siis tohiks lugejale ka huvi pakkuda see ajajärk, kust võrsus eestlaste organiseeritud põllumeeste ühinemine ja vastavate seltside asutamine. Mihkel Aitsama poolt koostatud Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi 50 a. juubeli väljaandes leiame meie selle kohta mõndagi huvitavat.

Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi asutamine kuulub Eesti ärkamisaja ürituste hulka. See oli vaevarikas ja aeganõudev toiming. Tervelt 17 aastat kulus asutamistöödele ja asutajail tuli kannatada mitmesuguseid vint-sutusi.

Asutamise mõtte ülesvõtjaks ja esimese põhikirja esitajaks ametivõimudele oli Carl Robert Jakobson — esimene Eesti poliitikamees ja rahvajuht.

1871. a. jaanipäeva eel asus C. R. Jakobson Peterburist Tallinna elama. Tal oli kavatsus Tallinnas oma ajalehte välja andma hakata. 1. mail ta esitaski palve „Edasi“ väljaandmiseks. Ajalehe luba oodates C. R. Jakobson koostas ja toimetas trükki oma kooliraamatuid.

Kooliraamatute kirjastamise juures jätkus C. R. Jakobsonil aega Harjumaal ringi sõita ja ellu kutsuda Eesti Aleksandri kooli abikomiteid. Seejuures ei jätnud ta aega kasutamata ka põllumeeste seltsi asutamiseks. Tartus, Viljandis ja Pärnus töötasid juba põllumeeste seltsid, kuna Eesti kubermangus (Põhja-Eestis) puudusid need täieliselt.

Seltsi asutamise käigust leiame mõningaid jälgi C. R. Jakobsoni kirjadest, mis on saadetud kaasaegsele ärkamisaja tegelasile. Nii kirjutab ta 18. märtsil 1872. a. Ado Reinvaldile järgmist:

„Meie asutame ka siin Harjumaal nüüd ühte põllumeeste seltsi. Kuuskümmend nime minul jo on ja mõned saan ma veel. Tuleval nädalal annan põhjuskirjad kubernäri kätte.“

4. aprillil 1872. a. C. R. Jakobson kirjutab prof. J. Kölerile, kuidas ta on oma ajalehe „Edasi“ loa saamise asjus käinud kuberneril pool. Veel teiselgi korral on kuberner C. R. Jakobsoni oma korterisse kutsunud ning on annetanud Eesti Aleksandri kooli heaks 25 rubla. Sealjuures on Jakobson kubernerile edasi annud „ka ühe põllumeeste seltsi põhjuskirjad, kuhu 75 meest omad nimed alla olivad kirjutatud“.

Nagu sellest kirjast nähtub, on Jakobson kuberner Šahhovskoi-Glebov-Strešnevigaga suutnud astuda lähemasse läbikäimisse, sest teda kutsuti erakorterisse ja kuberner annetas eesti kooli asutamiseks 25 rubla. Järelikult oleks pidanud C. R. Jakobsoni algatus põllumeeste seltsi asutamiseks kuberneril poolt leidma heatahtlikku suhtumist, aga ometi jäi põhikiri kinnitamata. Kas põhikiri Tallinnast üldse edasi saadeti ja, jaataval korral, missuguse soovitusel kuberneril poolt, selle kohta pole säilinud andmeid.

„Revalsche Zeitung“ 5. juuli numbris 1872. a. avaldas C. R. Jakobson pikema saksakeelse artikli pealkirja all (tõlkes) „Mõningaid märkusi tänavuse loomadenäituse kohta Kadriorus.“

Kadrioru selleaastasel näitusel torkas kõigile külastajaile silma talupoegade vähesus vaatamaskäijate hulgas. Ka veendusid külastajad, et talupoegadel ei saanudki olla kasu näituse vaatamisest, sest kõik pealkirjad olid saksa keeles, millest talupoeg aru ei saanud.

Kaht — Tartu eesti ja Tallinna saksa — näitust võrreldes teeb autor C. R. Jakobson tulevaste näituste suhtes järgmise ettepaneku:

„Kuna Põhja-Eestis eesti põllumeeste seltsid veel puuduvad ja niiviisi võimatu on talupoegi näituste külastamisele õhutada, oleks suurpõllumeeste eneste huvides anda igas kihelkonnas 4–5 intelligentsemale talupojale toetust näituse külastamiseks. Nende külastajate kaudu saaks õhutust kogu maa. Ühtlasi tuleksid loomadenäitustega ühendada põllutööriistade ja masinate näitused, mis erilist tähtsust omavad just väikepõllumeestele.“

1872. a. kesksuvel C. R. Jakobson lahkus Tallinnast ja asus Vändrasse vallakirjutaja kohale. Luba põllumeeste seltsi asutamiseks jäi saamata.

Kui seltsi asutamise kohta küsiti Eestimaa rüütelkonna arvamist, ei võinudki see olla muud kui eitav.

Möödus aastaid. Tallinna tuli 1875. a. uus kuberner Viktor Polivanov. Seltsi asutamise mõtte ülesvõtjad olid samad 1879. a., seekord juba Kaiu valla Juuru kihelkonnas. Kas mõte ülesvõtjad olid samad põllumehed, kes Jakobsoni ajal esimesele põhikirjale alla kirjutasid, pole teada, sest puuduvad andmed neist 75 isikust, kes esinesid esimeses katses.

Detsembrikuus 1879. a., kui koolis oli õppetöö vaheaeg, sõitis Kaiust 3 meest Viljandisse Carl Robert Jakobsoni juure. Need olid: Mätliku talu peremees Jaan Viiron, Kangermaa talu peremees Päärn Aaver ja ta vend — Salutaguse kooliõpetaja Jaan Aaver.

Nad said Viljandis Jakobsoniga kokku ja küsisid nõu, kuidas asutada põllumeeste selts. Võib olla, et mainitud isikud kuulusid ka esimeste

asutajate-liikmete hulka ja neil oli ka varem kokkupuutumisi Jakobsoniga, kui ta elas Tallinnas. Või mindi ta juure seepärast, et mainitud mehed olid kõik tulised „Sakala“ lugejad?

Jakobson olevat mehi õhutanud ja vaimustanud ning annud esialgseid näpunäiteid.

Tagasi tulles tutvustati naabreid uue seltsi asutamise kavaga. Seda tehti salaja, sest kardeti õigusega mõisnike ja aadlisoost riigiametnike vaheleastumist. Liikmeid tuli vähehaaval juure. Asutamine oli aga seotud rahaliste kuludega, sest palvekiri ja põhikiri tuli tõlkida vene keele ja see maksis raha. Kuna osavõtjaid oli vähe, jäadi ootama paremat aega.

Suvel oli kibe tööaeg ja põllumeestel puudus aeg kõrvaliste ülesannete sooritamiseks. Järgmisel talvel sõitis üks agaramaid asutamise pooldajaid, Jaan Viiron, Tallinna. Siin ta sai kokku — see polnud juhus — Loo talu omanikuga Kustas Kuusmanniga Lagedilt. Ta tutvustas Kuusmannile Kaiu meeste kavatsust. Seltsi asutamise mõte leidis Kuusmanni poolt sooja poolehoidu. Linnast lahkudes hakkas Kuusmann Jüri kihelkonnas levitama asutamise mõtet ja värbama seltsi liikmeid.

Pärastistel läbirääkimistel ja nõupidamistel tunnistas soovitavaks, et asutatava seltsi tegevus haaraks endasse terve Harjuma ja ka Läänemaa väikepõllumehed. Asutamise mõte leidis järjest laiemat poolehoidu mitte ükski Juuru, vaid ka Kose, Rapla ja Jüri kihelkonnas.

Kuna asi oli uudne ja seltsi tegevuse juhtimine tundmatu, läks kümmekond meest — teada on Jaan Viiron, Jaan Aaver, Päärn Aaver ja Jaan Russi Kaiust ning nädalalehe „Valguse“ toimetaja Jakob Kõrv Tallinnast — külalistena Pärnu Põllumeeste Seltsi üldkoosolekule, mis peeti 15. märtsil 1881. a. Vändra vallamajas.

Koosolekut juhatas tol korral esimees C. R. Jakobson ise. See vaimustas väga küllasõitnud põllumehi.

Vändrast koju jõudnud, hakati C. R. Jakobsoni näpunäidete kohaselt tegutsema. Esimeseks sammuks oli põhikirja (selleaegse nimetusega põhjuskirja) koostamine. Kirjutati dr. Mihkel Veske'le Tartu, kes saatis asutajaile Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi põhikirja, lisades mõningad juhtnöörid. Põhikirja koostamine ei läinud libedasti, sest Järlepa kooliõpetaja Päärn Martin käis veel kord Vändras C. R. Jakobsonilt nõu küsimas.



Üks omaaegse näituse atraktsioone — sõit sea seljas

Nüüd koostati lõplikul kujul põhikiri ja seltsi nimeks pandi „Harju-Lääne Eesti Põllumeeste Selts“. Põhikirja koostamine, tõlkimine vene keele ja tempelmaksustamine läks maksma 12 rubla 94 kopikat. Kinnitusele saadeti põhikiri 16. juunil 1881. a.

Asutajate rõõm esimeste sammude üle oli suur. Jäädi lootma põhikirja peatset kinnitamist. Nüüd aga järgnes üks pettumus teisele. Seda ajajärku iseloomustab üks asutajaid vanasõnaga: „Oras pole veel kellelgi salves“.

Riigivaraministri osakond saatis 30. juunil samal aastal asutajate palve ja põhikirja kavandi Eestimaa kubernerile Viktor Polivanovi kätte ja nõudis teateid asutajate meelsuse, majandusliku seisundi ja vanaduse kohta. Uhtlasi küsiti kubernerit seltsi vajaduse suhtes.

Kuberner Polivanov saatis 25. augustil 1881. a. kirja Eestimaa rüütelkonna peamehele parun Wilhelm Wrangelile (Roelast). Juure oli lisatud põhikirja saksakeelne tõlge ja allakirjutajate nimestik. Peamees andis kubernerile järeleküsimise Tallinna landstoa kohtule ja see omakorda adraakohtunikele — politseivõimu esindajale koha peal, kellede tööpiirkonda kuulusid asutajad liikmed.

Asutajad kutsuti nüüd adraakohtunike ette. Kohtunikud olid selle kavatsuse üle väga pahased. Nad laitsid valjude, isegi ähvardavate, sõnadega seltsi asutamist. Rendikohapidajaid ähvardati talude äravõtmisega, kui nad oma nime ei kustuta asutajate hulgast.

Selle käigu kohta on säilinud kirjalikud mälestused kooliõpetajalt Jaan Aaverilt ja Jaan Viironi pojalt, kes isa jutustuse on kirja pannud:

„Adilasse jõudnud, ei võtnud adraakohtunik suurt meestehulka korraga vastu, käskis neid minna Alumõisa ja valida eneste keskest saadik, kellega kohtuhärra tahab rääkida.“

Meestel tuli ligemale 15 kilomeetrit Alusse rännata, kus siis ka adraakohtunik Jaan Viironi vastu võttis.

Adraakohtunik küsinud kohe pahase häälega:

„Mis kurja seltsi te tahate asutada? Mis teil vaja on? Teie talurendid pole nii kallid kui teistes valdades ja rendi kergituseks olen lasknud ka sinu talu kontrahi abitegu mõisa teha.“

(Abitegu oli niisama raske kui teotükitöö ja seda hinnati mõisas väga odavalt.)

Selle peale seletanud Jaan Viiron:

„Meie tahame oma kohtade pealt rohkem saaki saada, et meil kergem oleks oma kohuseid renthärrale tasuda. Kui keegi meist on midagi kasulikku leidnud, siis tahame seda ka teistele rääkida. Ja kui meie eneste hulgast vähe juhtub olema kasuliku leidjaid majapidamises, siis tahame kaugelt targemaid kohapidamise tundjaid paluda meile õpetlikka kõnesid jutustama kohapidamisest, põlluharimisest, rammutamisest, headest seemnetest ja head seltsi hobuste ja loomade kasvatamisest ehk kutsuda niisuguseid mehi ka linnast, üteldakse ju ikka, et linnas olla kõiksugu tarku mehi.“

Nüüd pääsnud alles torm lahti. Adraakohtunik kärkinud:

„Mina tean kõik: see pole muud kui üks kuri, kuri selts. Teie südames aga on üks kurjus. Teil pole ühtegi põhja all. Oleks teil hea mõte, siis võiksite ju oma vallas seda seltsi pidada, aga mikspärast siis Harjumaa ja Läänemaa põllumeeste selts? Teil on üks teine mõte, ma tean küll! Teie tahate Venemaa seadusi ja hingemaid, vene usku, ja kes teab, mis teie veel kõik tahate. Kuhu peame meie minema, tahate meid meresse peksa või kus poole tahate meid ajada? Eks meie ole ju Eestimaal sündinud.“

Kuuldes ukse taga adraakohtuniku kärkimist astunud ka Päärn Aaver tuppa.

„Teid me ei mõtlegi meresse peksa, meie tahame kui head naabrid elada,“ lausunud Aaver tuppa astudes.

„Ärge tehke siin rumalat nalja!“ vastanud sellele adraakohtunik. „Mina tean ja tunnen kõik. Teie tahate seda Venemaa seadust, meie oma seadus ei ole teile enam hea. Kui tuleb Venemaa seadus, siis mina annan see mõis (Kaiu kroonumõis) käest ära ja lähen minema. Miks mina lähen minema? Eks meil ole head kohtud, aga Venemaa seadused ei ole kedagi, kõik nende kohtud ja hingemaad on väga sandid asjad. On sul üks väike asi kohtus toimetada, muidu sind kohus ette ei võta kui pead raha maksma, kõige vähem kümme rubla. Ja need Venemaa papid ja koolmeistrid ei ole kedagi, nad on vähe koolitud. Oleks venelased meie asemel teile üle olema, küll te siis näeksite, kuidas nad teiega ümber käivad. Venelased vihkavad teid ja meid.“

Teisedki mehed tulnud paluma, et härra ikka nii hea oleks ja luba annaks, Liivimaal olevat juba mitmel pool põllumeeste seltsid olemas.

Adraakohtunik saanud vihaseks ja pöörutanud:

„Kas teate, mis mees ma olen? Mina olen mitme kihelkonna hakenrichter ja keelan selle seltsi asutamise ära. Seda kurja seltsi pole teil minu arvates tarvis ja minul on see võim teid ohjas pidada. Aga sellest vanamehest — adraakohtunik näitas näpuga Päärn Aaveri peale — olen mina kuulnud, et tema on seltsi pärast koguni Viljardis käinud selle ässitaja Jakobsoni juures nõu küsimas, temal on aga head lõuad. Pidage minu juttu meeles ja hakake minema!“

8. oktoobril nr. 498 all teatas rüütelkonna kantselei, et rüütelkond on Hanju-Lääne Eesti Põllumeeste Seltsi asutamise suhtes asunud eitavale seisukohale. Motiivid olid samad, mis varem olid esitatud juba Viru-Järva Põllumeeste Seltsi asutamise kohta.



Eestimaa omaaegne kuberner Korostovets ringkäigul veneaegsel Tallinna näitusel

Novembrikuus 1881. a. tuli asutajale Peterburist eitav vastus. Oma kirjas riigivarandusteministeeriumi põllumajanduse osakond soovitas väikepõllumeestele astuda Eestimaa Põllutöö Seltsi (mõisnike oma) liikmeks. Kuna Tallinnas ja maal töötab juba põllumeeste selts, peab osakond uue seltsi asutamist ülearuseks.

(Olgu siinkohal märgitud, et Eestimaa Põllutöö Selts sai 1839. a. Riia kindralkubernerilt loa tegutsemiseks. Rohkem kui 40 aasta jooksul polnud see selts otse väikepõllumeeste heaks liigutanud sõrmegi.)

Riigivarandusteministeeriumi eitav vastus asutajaid ei heidutanud. Veelgi suurema inuuga koguti seltsile liikmeid juure. Nende üldarv ulatas juba 142-ni. Otsustati põhikiri uuesti esitada ja lisada, et suurpõllumeeste seltsi liikmemaks pole väikepõllumeestele jõukohane ja et väikepõllumeestel, kes saksa keelt ei oska, pole mõisnike seltsist mingit kasu.

Põhikirjale kirjutati uuesti „Eesti“ alla. Seekord koguti 150 allkirja. 2. mail 1882. a. saadeti palvekiri ühes Harju Põllumeeste Seltsi põhikirja eelnõuga Peterburisse, seekord siseministri nimele. Juure lisati veel saksakeelne suurpõllumeeste seltsi põhikiri, millest nähtuks, et see pole vastuvõetav väikepõllumeestele.

Siseministeerium saatis palvekirja riigivarandusteministeeriumile seisukoha võtmiseks. Jälle saadi eitav vastus.

Kuna palvekirjas oli riivatud Eestimaa Põllutöö Seltsi, siis kimbutati seegikord asutajaid, peamiselt aga toimkonna liikmeid.

Asutaja toimkond veel ei alistunud. Olude kiuste esitati palvekiri kolmandat korda 150 allkirjaga. See oli 10. mail 1883. a.

Jällegi tuli eitav vastus adrakohtuniku kaudu. Motiiviks oli see, et uue põllumeeste seltsi asutamise järele pole vajadust ja teiseks ei ole asutajad liikmed astunud Eestimaa Põllutöö Seltsi, nagu seda talupoegadele soovitas riigimaadevalitsus.

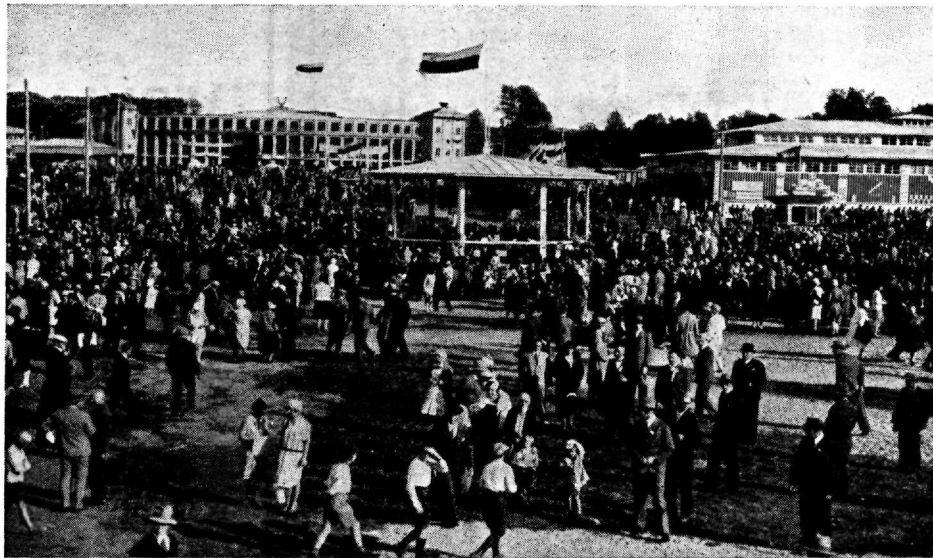
Toimkond otsustas välja uurida ja järele kuulata, milles takistus õigupoolest seisab. Toimkonna esimees Kuusmann pöördus Tallinna raamatukaupmehe ja eesti soost linnavoliniku Thomas Jakobsoni poole palvega, et ta sõidaks Peterburisse ja kuulaks järele, milles viga seisab. Peterburis kuulis Jakobson, et Eestimaa kuberner Polivanov seisvat vastu.

„Valguse“ peatoimetaja Jakob Kõrv katsus kubeneri juures leida seltsile pooldamist, kuid need sammud ei annud tagajärgi.

Toimkonnale oli nüüd selge, et põllumeeste seltsi kinnituseks pole väljavaateid. Tuleb jääda ootavale seisukohale paremate aegade saabumiseni. Ilma kinnitatud põhikirjata ei julgetud enam edasi töötada ja nii soikus asi aastaks.

Eestimaa kuberner Polivanov paigutati 1885. a. Tallinnast uuele kohale ja kuberneriks tuli vürst Sergei Šahhovskoi. Juba esimesil aastail ilmnnes, et uus kuberner ei liigu mõisnike sõiduvees ja ajab venestamise poliitikat.

Toimkond otsustas katsetada uue kuberneriga. Kuusmann kirjutas Põltsamaa Eesti Põllumeeste Seltsile ja palus enesele saata venekeelse kinnitatud põhikirja ühes eestikeelse tõlkega. See saadeti, sest Põltsamaa oma oli ilmunud ka trükis.



Vaade praegusele Tallinna näituseväljakule

Toimkond leidis uusi toetajaid ja seltsi pooldajaid apostlik-õigeusu vaimulike keskel. Esmajoones tuli abiks preester Andrei Teppaks. Ta aitas toimkonnal koostada põhikirja mõnede väikeste muudatustega. Ülempreester Karp Tiisik käis kuberner Šahhovskoi jutul ja tutvustas teda nende raskustega, mis väikepõllumeestel olid seltsi asutamisega. Nüüd lootvat talupojad uult kubernerilt toetust ja heatahtlikku suhtumist. Kuberner lubas palvet toetada.

Preester Teppaksi surma järele 1888. a. abistas tsensor Jüri Truusmann toimkonda ja valmistas tasuta mitu palvekirja. Seltsi nimeks pandi „Tallinna Eesti Põllumeeste Selts.“

Raamatukaupmehe T. Jakobsoni kaasabil aprillikuus 1887. a. esines kubernerile talupoegade saatkond, kuhu kuulusid K. Kuusmann, J. Aaver ja J. Viiron. Saatkond esitas kubernerile seltsi põhikirja ja asutamise palve. Uhtlasi paluti, et kuberner toetaks talurahva palvet ja saadaks põhikirja, kuhu vaja, kinnitamiseks.

Kuberner Šahhovskoi ütles saatkonnale kindlalt sõnal, et tema poolt seltsi asutamiseks takistusi ei ole ja et ta seda isegi keskvalitsuse ees toetab.

Jälle möödus aasta, põhikirjast polnud midagi kuulda. Oktoobris 1888. a. pöördusid Russi ja Aaver järelepärimisega põllutööministeeriumi poole, et teada saada, kuidas on lood põhikirja kinnitamisega. Mõne nädala möödudes tuli vastus, et põhikiri leiab kinnitamist.

5. detsembril 1888. a. kinnitati põhikiri.

10. märtsil 1889. a. peeti Tallinnas „Lootuse“ seltsimajas Tallinna Eesti Põllumeeste Seltsi avamiskoosolek. Kokku oli tulnud suurem osa asutajaid liikmeid ja mitmed põllumehed, kes soovisid astuda liikmeks.

Seltsi esimesi asutajaid liikmeid K. Kuusmann esines ülevaatega seltsi asutamise raskustest ja selle käigust, kuna J. Aaver selgitas põllumeeste seltsi tähtsust. Seltsi esimeheks valiti toimetaja Jakob Kõrv.

Nüüd on Tallinna Eesti Põllumeeste Selts viiekümne tegevusaasta jooksul korraldanud 31 näitust enam kui miljoni (1.285.000) vaatamiskäijaga. Näituste kulminatsiooniks olid aastad 1921 ja 1922, kus oli 152.553 ja 132.174 vaatamiskäijat. Võrdluseks olgu öeldud, et viimastel aastatel on see arv kõikunud 50—60 tuhande ümber.

Selts astustas oma näitustega „Lootuse“ seltsimajas ja aias, kust koliti hiljem (1909. a.) suurpõllumeeste näituseplatsile vaksali juures, missugune koht jäi hiljem alatiselt seltsi kasutada. 1930. a. kolis selts näituse uuele väljakule Kadriorus.

RAKVERE ÜHISPANK

RAKVERES, LAI TÄN. 17, OMAS MAJAS.
Telefon nr. 1-10 ja 1-64.

Ühispank toimetab kõiki
PANGAOPERATSIOONE

Ühispangas teraslaekad välja üürida

Ühispanga juures
K-S. „EEKS-MAJA“
Rakvere osakond.

VIRUMAA ÜHISPANK

RAKVERES, OMAS MAJAS, TALLINNA T. 18-A
Tel. 2-36 ja 3-82

Osakond Kiviõlis, Kiriku t. 6.
Tel. Kiviõli 26

Ühispank ja osakond toimetavad kõiki
PANGAOPERATSIOONE

Teraslaekad (seifid) välja üürida

Panga juures asub kindlustus A-S. „Oma“
esindus.

Esimene Eesti

kroomnahavabrik

A. Margus

Rakveres, Vaestemaja tän. 13. Tel. 88.

Pargib igasuguseid nahku

Tööde vastuvõtu kohad üle riigi.

Tartu Vesiravila

**Kliiniline ja
ambulatoorne ravi**

Pikk tänav 62/64
Telefon 34

Asutus töötab
aasta läbi

Ravitakse **närvihaiğusi** — närvipõletikke, närvihälvatusi, närvivalu, närvinõrkust (neuras-teeniat), narkomaania, sugulisi jõuetust, unepuudust, närvilist sügelemist; **ainevahetuse haiğusi** — podagra, rasvumist, suhkurtõbe, kilpnäärme rikkeid; **liigeste ja lihaste- haiğusi** — liigeste põletikke, jooksvahaiğust (reumatismi)

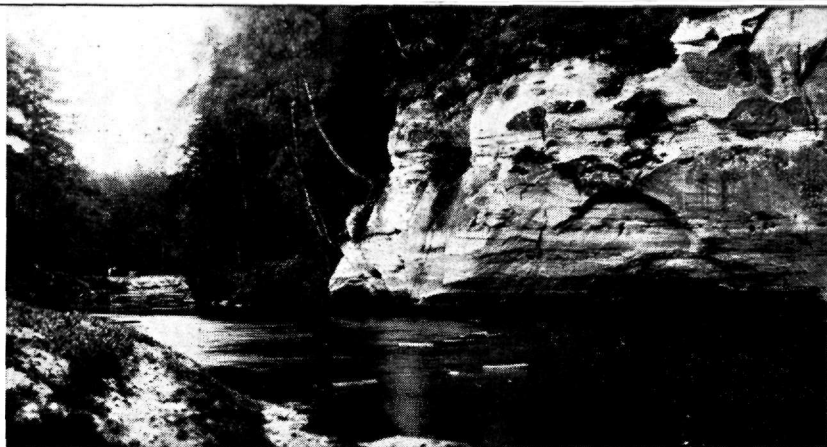
Ravivahendid: pärmivedeliku, süsihappe- ekstrakti, soola- j. t. arsilikud vannid; Charcot' j. t. dušid; rabapakkimised; kõrguspäike, diatermia, faradisatsioon, galvanisatsioon jne.; massaaž. **Gymnacolon Darm-Bad** — **soolte- ravimise aparaat** — kõhukinnisuse, kõhu- põletiku ja ainevahetuse haiğused soolterikete puhul

Prospektid saadetakse igal tellimusel

Juhatus

Ahja jõe kallastel

Uhest hilissuvisest matkast Taevaskojast Valgemetsani



Taevaskoda ja Ahja jõe piirkond kuni Valgemetsani on alles hilisemal ajal laiemalt tuttavaks saanud. Nüüd, pärast Tartu-Petseri raudtee ehitamist, on siin välja kujunemas esmajärguline sisemaa suvituskoht, mis oma loodusliku ilu ja omapärasuse poolest ei jää maha Pühajärvest ega Elvast. Kas Taevaskoda ja Valgemetsa suvitajate arvuga kunagi jõuavad järele Pühajärvele või Elvale, on muidugi praegu raske ütelda, küll aga võib kinnitada, et nende kujunemine läheb nähtavasti teises suunas, mis teeb nad rahu ja vaikuse suhtes otsivaimateks suvisteks puhkusekohtadeks. Siin ei ole ette näha suvilate kuhjumist kitsale maa-alale, nagu seda on paiguti märgata Elvas ja Pühajärvel. Võrreldavate kohtade ilu mõttes võib muidugi lahkavamisi olla, kuid Ahja jõe kohta Taevaskojast kuni Valgemetsani julgeme siiski kinnitada, et see on üks ilusaimaid jõgesid Eestis. Jõgi saab alguse juba Põlva kihelkonna piirides, kuid jookseb esiti laias lamedas orundis kuni Koorvere küalani, Võnnu kihelkonna piiril. Siin tõuseb maapind järsku kõrgemale ja jõgi rajab endale kitsa ning sügava, paiguti peagu püstloodis veergudega oru, moodustades ilusaid devooni aluspõhja paljandeid. Sagedasti voolab jõgi karestikul otse kahe kõrge kalju vahel, mis on ülal tihedasti kaetud peamiselt männi- ja kuusemetsaga. Ilusaimad paljandid on kahtlemata Suur- ja Väike-Taevaskoda, millede püstloodis punapaaskaldad küünevad kõrguselt üle 20 meetri. Siit algaski meie matk mööda Ahja kaldaid Valgemetsa poole.

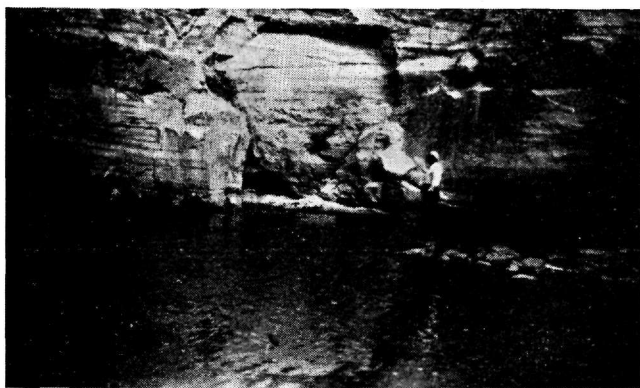
Juba enne jõe ääre jõudmist, Taevaskoja jaama lähedal pansionis lõunat süües, hoiatati meid, et kui tahame õhtuks 8 km ära käia ja Kiidjärvele jõuda, siis seisab meil ees tükk tööd. Meid see ei kohutanud, sest õhtuni oli aega kuus tundi ja 8 km — see on ju vaevalt 1½ tunni tee. Suundusime Taevaskodade poole. Suures Taevaskojas jõgi uhub püstloodis devooni liivakivist kaldaid, tekitades sinna suuremaid ja väiksemaid õõsi, mis nüüd madala vee tõttu on kuivale jäänud ja mis näivad praegu mingisuguste kunstlikult ehitatud koobastena, mida võrulane kutsub oonideks. Ent teadsime, et juba vanasti ajaloolane Chr. Kelch oma „Liefländische Historia's“ teab rääkida, nagu oleks Taevaskojas maa all leitud mingisugune „iscäraline maja“, mis „asub metsas, ühe kindla, kõrge ja tugevate puudega kaetud liivamäe all, just nagu kivisse raiutud ja kaevetud. Sissekäik või auk, mis on voolava vee ligi, on nii väike, et mees võib vaevalt sisse ronida, selle järele tuleb kit-

sas käik, 3 küünart lai ja kaks korda nii pikk; edasi järgneb ruum nagu eeskoda, umbes 2½ sülda pikk ja 2 sülda lai, millele järgneb kaks kitsast käiku, mis on niisama laiad kui eelmised. Üks käikudest läheb otsejoones ruumi, mis on 3 sülda lai ja niisama pikk. Siit järgneb üksteisele 12 korralikku kambrit, milledest ühes on kaev ja leivaahi. Teine käik viib teise ruumi, milles on 6 kambrit ja ka allik ning kõrvaline koht. Kõik need ruumid on looduslikult valged ja ühesarnaselt võlvitud, kõrgusega 5 küünart. Seal valitseb pimedus ja vaatlemisel tuleb valgust tarvitada.“ Jutt on meie esivanemate pelgupaikadest, milledest Läti Hendrik oma kroonikas õige palju pajatab. Sissekäigu või augu leidsime küll üles, aga valguse puudusel ei saanud ruume läbi käia. Kohalik rahvas, eriti noored ei ole ka praegu Taevaskoda unustanud. Vanasti tarvitati selle peiduurkaid varjupaigaks vaenlase riisumise ja tapmise eest, nüüd aga kohapealsed noored on hakanud vastaspoolisel kaldal, mis on madal ja tasane, korraldama tantsupidusid ja lõbusaid koosviibimisi, mille tunnistajaiks on tuleasemed ja tantsurada. Koht on tõepoolest küllaltki ilus selleks, et siin iga matkaja võiks kergesti sattuda pidutsemise meeleollu. Vastaspoolel tõuseb püstloodis punapaaskallas paljude looduslike õõsidega kuni 20 m kõrguseni. Kallas on ülalt kaetud tiheda okaspuumetsaga. Mets on tikkunud nii kalda lähedale, et osa puid ripub ainult mõne juurega kalda küljes ja nagu ähvardab iga silmapilk suure raginaga kõrgelt kaljult variseda alla jõkke. Ent nad ei kuku siiski nii kergesti. Mõni on võtnud isegi täiesti vertikaalse asendi, küündides ladvaga kesk jõge, kuid hoiab end siiski kaldas kinni ja kasvab edasi, sirutades oma oksad üle karestiku-taoliselt suliseva jõe. Paistab aga, et see ei ole kaugelki hädaohuta ega kerge, sest mõned on lõpetamas eluvõitlust, ulatades ladvaga vette, kuna üksikud on juba varisenud lõplikult alla, moodustades jõelooke uuristava veeru jalal puuokstest rusukuhi-kuid. Järsaku madalamast kohast tuleb alla inimeste poolt valmistatud astmestik, mis viib üle kaigastest valmistatud silla teisele poole jõge. See kallas on tasane ning madal ja mõnekümne meetri laiuselt ilma metsata. Siin on õieti kohaliku noorrahva pidutsemise koht, kust paistab ka Taevaskoda kogu oma toreduses.

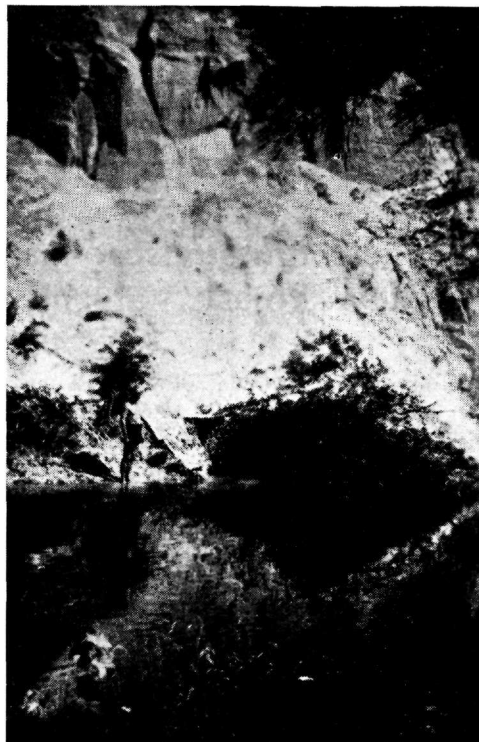
Umbes pool kilomeetrit edasi mööda jõe äärt ja vastaspoolne järsak on muutunud rahulikumaks. Siit läheb sild tagasi teisele poole ja varsti avaneb

vaade Väikesele Taevaskojale. See ei ole nii järsk, küll aga paistab silmale isegi kõrgem olevat Suurest Taevaskojast. Kogu kõrgustiku külg on tihedalt kaetud metsaga, milles domineerib okaspuu. Neid kaht Taevaskoda peetakse õieti kõige ilusamateks ja omapärasemateks kohtadeks Ahja jõel, aga liikudes jõe paremat kallast mööda Kiidjärve poole võisime veenduda, et kogu Ahja jõe org Taevaskojast kuni Valgemetsani võlub siin esimest korda matkajat originaalse, metsiku iluga, millele on raske leida võrdset. Taevaskojast edasi minnes oli alguses parem jõekallas võrdlemisi tasane, kuna ainult vasakul pool nägime kõrgeid kallaid. Seetõttu hakkasime juba arvama, et meid pansionis asjatult hirmutati raske teega. Ent vaevalt saime sellast arvamist avaldada, kui olimegi järsaku veerul. Ülesminek ei olnud tööpoolest naljasi, sest kuiv sammal ja rohi olid teinud saapad alt sedavõrd libedaks, et iga sekund tundisime end allalibisemise ohus. Aga kukkuda 20 meetri kõrguselt alla jõkke kivide otsa võtab ka kõige lõbusamalt matkajaltki vist küll jäävalt matkatuju ära. Tuli end üles sikutada rohkem käte ja küüntega kui jalgadega. Ent pärast järsakult allalaskumise ei olnud põrmugi hõlpsam. Iga libisemine ähvardas peale allakukkumise veel matkapükse, mida meil ei olnud üleliigseid tagavaraks.

Kõrgustikult avaneb võluv vaade jõesängile. Meiepoolsele kaldale, mis on püstloodis üle 20 m kõrge, vastavad teisel pool kaldal aeglasema tõusuga kühmud ja kuplid. Enamuses koosnevad need väiksemad kõrgendikud allavarisenud ainek, mis on aga jõudnud juba kattuda kõrge metsaga, andes sellega jõesängile ülalt vaadates erilise sügavuse, mis kaob mõnekümne meetri kaugusel käänaku taha, lastes aimata uut üllatust. Ja üllatused tabavadki siin matkajaid vähimalt iga poole kilomeetri peal, sedavõrd mitmekesine on reljeefilt kogu Ahja oru ja selles jooksva jõe kallastik. Kui teda tahaks võrrelda mõne välismaa vaatamisväärilise kohaga, mida reklaamitakse prospektides turistidele, siis võib kindlasti ütelda, et meie Ahja ületab oma metsiku iluga nii mõnegi neist. Vahe seisab ainult selles, et Ahja ei ole seadnud end turistide jaoks piduriülesse ega ole kohandanud end nende tujukaile mugavusile. Siin ei ole teid, pinke,



Ahja jõgi kõrge kaljuseinaga



Ahja jõgi oma uhke kaldaga Valgemetsa kohal

puhkekohti ega ka barjääritud astmeid järsakuile. Isegi koristavat kätt pole palju kusagil märgata, sest järskudel kallastel tuultest ja kevadistest veejooksudest mahamurtud puud vedelevad rusudena jõe kõrgeil ja raskelt ligipääsevail kaldail. Aga tema originaalsus ei kaota sellega midagi, vaid ainult võidab. Temas ei ole praegu põrmugi väikekoodanluse hõngu ega läagust, mis on omased paljukülastatud turismikohtadele. Võib vist eksimatult kinnitada, et Ahja kallaste külastamine pikemas ulatuses ei ole kuigi suur. Kohapealsed suvitajad lepivad peamiselt Taevaskoja ja Valgemetsa ümbrusega. Tegime isegi juttu mõlemas suvituskohas sel teemal, kuid vastus oli peagu alati eitav, sest sellane matk ei ole linlastest suvitajale kuigi kontimööda. Seepärast ei näinud meie kogu teel Taevaskojast kuni Kiidjärveni ühtki inimest. Ainult paaris kohas jõe ääres olid karjapoised platsis oma alamatega. Ühest järsakust üles ronides leidsime äkki väikemehe eest, kuna kari sõi kusagil eemal all jõe ääres. Pärtsime poisilt Kiidjärve teed ja kaugust. Poiss hakkas küll meile kohe seletama, kuid natuke apaatselt ja kangelt. Saime aru, et on tegemist muulasest poisiga. Tuli välja, et poiss on Petseri venelane. Nüüd läks jutt juba vene keeles, mis pani jõnglase elama. Emakeelel ja kodul on nähtavasti siiski suurem võim inimesele kui kõigil väliseil mugavusil. Poiss ei raatsinud meist enam maha jääda, vaid sõrkis meie sabas ja seletas meie küsimusile, et peremees olevat vägagi hea ja toidetavat teda ka hästi, kuid tahaks siiski koju.

Rühkisime veel tükk maad edasi mööda jõekallast ja peatselt hakkaski paistma talu, mis pidi olema tun-

nuseks, et varsti läheneme Kiidjärvele. Tegime siin veel viimase puhkuse enne kohale jõudmist. Istudes jõe ääres tuli varsti, vist juba kümnendat korda, himu suplema minna. Seda enam, et jõe põhi paistis siin olevat eriti tore oma laudsileda paekivist põhjaga. Aga nii nagu ülal järsaku veerud on ohtlikud, on ka jõe põhi täis kardetavaid auke ja allikaid. Üks sellane allikas saigi meie matka katkestajaks. Astudes jões mööda siledat paasi kukkus üks matkajaist äkki allikasse. Päästa tuli end muidugi ujudes ja kõik paistis olevat korras, kuid järsku kuuldu veevandumist, mida põhjustas jala ärälöömine vastu kivist allika kallast. Sellest ei olnud ka veel häda, sest mees rühkis päris rõõmsa näoga kaldale. Siin aga selgus, et üks pahema jala varbaist on asetunud toredasse seisundisse — vahib püstloodis näkku suplejale. Esi-algu paistis asi päris koomiline olevat, kuid muutus varsti tõsisemaks, kui selgus, et varvas ei kuula üldse sõna: murra ta maha, tõuseb jällegi püsti. Hoolimata varba kangekaelsusest pandi saapas siiski jalga ja jätkati teed Kiidjärve suunas.

Mõne hetke järele jõudsimme Tiku talusse, mis oli meie teel esimene silmaga nähtav inimeste asukoht. Talu asetseb täiesti jõe kõrgel kaldal, kuna tasased põllud suunduvad jõe äärest kilomeeter maad eemalseisva metsani. Talu maaliline asend pani meid mõlemaid ohkama. Vist küll kadedusest, sest senini nägime jõe ääres ainult metsa, mis aina dekoreeris selle omapäraseid kaldaid, kuid talu oleks nagu midagi ära võtnud sellest toredusest enda jaoks.

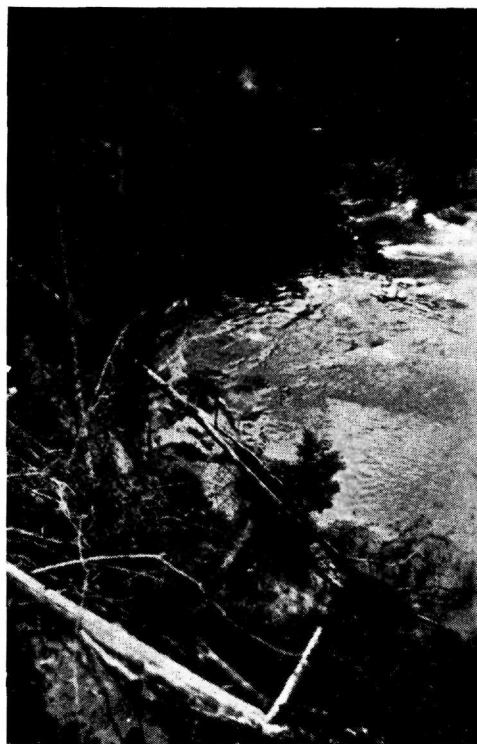
Pöörasime sisse joogivee järele, mida meile perenaine ka lahkelt andis. Juteldes selgus, et ta on vägagi teadlik oma talu ilusast asendist, mis ei tule nii väga sageli ette, sest inimene, kes aastakümneid elab ühes kohas, muutub tihti oma ümbruse vastu ükskõikseks või koguni vaenuliseks.

Seadsime jällegi nobedad sammud Kiidjärve poole, sest päike oli juba veeremas metsa taha. Laskudes talu põllu äärest jõekallast mööda alla metsa, puutus meile esmakordselt silma lehtpuumets, milles domineerisid sarapuud. Jõgi on siin täiesti kärestiku iseloomuga, täis kive ja paise, mis sünnitavad väiksemaid veekukkumisi. Need kostavad kõrvadesse alatise sulinaga. Vastupoole kõrgustikul sirutavad end endiselt kuused ja männid. Juba jällegi oli tarvis tõusta järsangule, aga jalg saapas olj üles tursunud ja ei tahtnud enam põrmugi sõna kuulata. Tuli võita kõrgustik, sõna otseses mõttes, kätega, mis valmistab kaasmatkajale sedavõrd lõbu, et vigasel ei olnud enam üldse tuju paigast liikuda. Ent juba kostsid inimeste hääled, tähendab Kiidjärv ei olnud kaugel. Laskusime kõrgustikult alla ja olimegi kohal.

Edasiliikumine Kiidjärvelt Valgemetsa poole algas alles mõne päeva möödudes. Ka siin säilitab Ahja jõgi oma kõrgeid ja vahelduva ilmega kaldad, kuid need on muutunud nii-öelda kultuursemaks. See on tingitud peamiselt sellest, et jõe ääres asuvad metsatukkadega piiratud talud ja mitte enam okaspuumets. Siin on koguni paiguti näha tasaseid ja rahulikke kohti, mis võimaldavad silmade kaunis laialdast vaadet taludele ja asulaile. Jõudes aga Valgemetsale lä-

hemale muutub Ahja jõe org jällegi rahutumaks. Hilise aja tõttu oli ilm juba pimenenud ja meil oli suur tegemine, et mitte kõrgustikelt alla libiseda Ahja voogudesse. Jõudsimme siiski suure vaevaga elusaina ja terveina kohale. Päike oli ammu loojunud, seepärast ei jäänud muud üle kui pöörduda sisse lähimasse pansioni. Hommikul selgus, et ka siin elavad enamikus tallinlased, nagu kõigis sisemaa suvituskohtades, välja arvatud muidugi Elva ja Pühajärv, kus domineerivad tartlased. Esimesena võttis meid söögilauas vastu prof. Borkvel, kes hakkas kohe kiitma ja reklaamima oma keppide meisterdamise oskust. Üks kepp oli musterkaubana söögilauda kaasa võetud, ja peab tähendama, et kepp olj tõepoolest oma nime väärt. Viga seisis ainult selles, et härra professor oli kepi käepidemeks ära utiliseerinud kapiukse lahti-tõmbamise nupu. Aga see ei teinud talle muret, sest kappe tarvitavad ju peamiselt naised. Koguni vastuoksa, hr. Borkvel kinnitas, et temal olevat kuivamas ja valmimas veel kümmekond keppi, millede käepidemed ta kõik valmistavat kapiuste nuppudest, ja kui neist tuleb puudus, siis võtvat ta tarvitusele daamide mantlite nõõbid. Hr. Boenning oli andunud maalritööle, kuna kolmas lauas olev härra spetsialiseerus tuhatooside valmistamises. Pole ka ime, et kõik Valgemetsa suvitajad harrastavad tulusat käsitööd. Ei saa ju siin aega surnuks lüüa kohvikus, plaazil ega kõrtsis, sest sellased asutused puuduvad.

Kuigi Valgemetsas puuduvad ülalmainitud lõbuskohad, ei alanda see tema väärtust põrmugi. Siin valitseb vaikus ja rahu. EPa.



Vaade kõrgelt mäelt alla Ahja jõe

Riimi Sepp

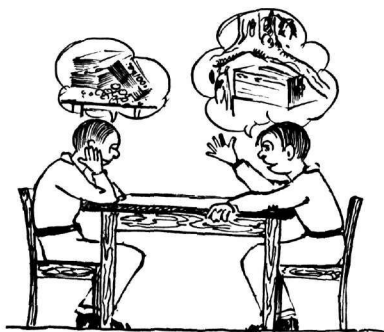
Tilk ja Piisk

Ballaad

7.

Ei ole otsa ega äärt
me unelmate tungil:
küll oleks elu kuldaväärt,
kui kukkur oleks pungil.

Kui võidaks klassiloteriil,
küll pühitseks siis pühi!
Nüüd elu — okkiline siil
ja kukkur — päris tühi.



Ja nõnda loodab iga meist
suurt ebamäärast õnne,
üks lootus ajab taga teist
ja tee peal ära kõngeb.

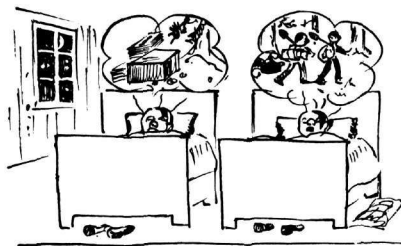
*

Õo saabub must kui rongatiib
ja laisk kui vana kägu,
me sõbrad õnnemaale viib
üks kaunis unenägu.

On kuskil peidus varandust,
kuid kus, see selgub kõhe.
Õo rongatiib on süsimust,
tee kulgeb nagu lohe.

Seal seisab mänd kui laevamast,
väänjuured kaovad mulda,
ja juurte all on rahakast —
paarkümmend kilo kulda.

See nägemus kui lummutis
öö jooksul sõpru vaevab.
Kuld seisab puu all kummufis,
kes ees — see välja kaevab.



„Kes ees — kas tõesti olla ees
nüüd võibki keegi teine?“
Tilk mõtleb, mure südames:
„See kuld on ainult meie.“

Ja hommikul, kui agu vast
lööb valgeks taevakaare,
on meestel meeles kullakast
kui unes näidat aare.

Ei ole aega oodata,
kui päike näitaks valgust,
Tilk labidasest noodaga
teeb kullapüügi algust.

On leitud puu, mis unenäos
peab peitma juurtes kulda.
„Piisk, hoia silmad hästi peos,
et segama ei tulda!“

Tilk võtab labida kui mees,
kes teab, kus peitub aare,
ja suurest rõõmust silmad vees
veab ümber männi kaare.

Ja labidas siis lõikab maad
kui varakambri lukku.
„Piisk, varsti imet näha saad,
pea püsti, ära tuku!“

Paar viset veel ja ongi käes,
mis olema neil pidi.
Tilk tardub nagu imeväes
ja liubub augu ligi.

On tublisti end vaevatud
ja urgitsetud mulda,
üks kast on välja kaevatud
mis muud kui tulvil kulda!

Piisk salamahti palvust loeb
ja ohkab läbi rinna,
kui Tilga käsi kasti poeb
ja... tardub viivuks sinna.

„Nüüd,“ mõtleb Piisk, „tal peos on
kuld“

ja kivistub kui kalju;
las päike näitab rohkem tuld,
siis loeme vast — kui palju.

„Hea on, et keegi meid ei näe,
see suurendaks veel riski.“
Kui Tilk siis tõstab oma kae,
siis tolgendab seal miski.

Halb tunne südamesse löi —
mis maksab vaev ja orjus!
Mis Tilk nüüd kastist välja tõi,
see oli kassi korjus.



Meil rahaaugu jutt on müüt,
Piisk seda läbi nägi.
Lind hüüdis oksal „küüt!“ ja „küüt!“
ja Tilgal oli häbi.

(Järgneb.)

Meilt ja mujalt

17. augustil määrati Vabariigi Valitsuse otsusega riigi viljasalve teravilja kokkuostu hinnaks 1939. a. rukki eest 17 senti kg-lt, erikaalu 720 juures, ja nisu eest 20 senti kg-lt, erikaalu 790 juures.

Nende hindade määramisel on lähtekohaks see, et nisu ja rukki hinnavahe ei oleks mitte nii suur kui varem aastail, mis liigselt ohutab nisu külvipinna kasvu. Selle ärahoidmiseks anti juba käesoleva aasta kevadel hoiatusi, et nisu vähem külvataks. Vastavate andmete kokkuvõtmisel aga on selgunud, et nisu külvipind pole tagasi läinud, vaid on koguni suurenenud.

Euroopa poliitilises närvidesõjas, mis on hakanud võtma ähvardavat kuju Danzigi pärast, avastati Poola poolt Ülem-Sileesias saksa vähemusrahva keskel laialdane salaluureorganisatsioon. Vahistati 60 isiku ümber, neist 10 on Saksa alamad. Vahistati ka endine senaator Rudolf Wiesner, Noor-Saksa erakonna esimees. Noor-Saksa erakond on saksa vähemusrahva rahvussotsialistlikuks organisatsiooniks. Vahistatud isikute ülekuulamisel selgus, et mainitud organisatsiooni liikmetel oli tihe kontakt Saksamaal asuva luureorganisatsiooni liikmetega. Läbiotsimisel leiti sõjalise iseloomuga materjali kui ka andmeid Poola piiriteenistuse kohta. Poola võimud pitseerisid Noor-Saksa erakonna ja saksa tööliste ametiühingu ruumid kinni. Asi tuleb arutusele Poola sõjaväekohtus.

20. augustil sõitis Vabariigi President K. Päts Saaremaa kahepäevasele ringreisile, mille kohta on meil teisel erikirjutus.

Asja kohtadel lõpetatud põllumajanduse andmete eelkõrvõtetete järgi on k. a. rukki kasvupindala 150.300 ha. See on m. a. pindalast suurem 2.500 ha.

Korrespondentide hindeil arvatakse rukkisaaki kujunevat üle riigi keskmiselt 12,4 kv ha kohta, mis on 96% viimase 10 aasta keskmisest. Rukkisaak arvatakse tõusvat tänavu 189.000 tn-ni m. a. 188.000 tn vastu. Rukist saadi 1937. a. 211.000 tn, 1936. a. 153.000 tn ja 1935. a. 173.000 tn.

Loenduse andmeil on k. a. talinisu pindala 31.300 ha m. a. 27.400 ha vastu, seega suurenenine 3.900 ha. Suvinisu pindala on tänavu 43.900 ha, mis on m. a. pindalast suurem vaid 1.600 ha. Kogusummas on rukki ja nisu pindala tänavu suurem m. a-st 8.000 ha ehk 3,6%.

24. augustil kirjutati Moskvas alla Vene-Saksa mittekallaletungipaktile, mis pani jahmatama kogu maailma. Ajal, mil Inglise ja Prantsuse sõjaväelised esindajad viibisid parajasti Moskvas läbirääkimisi pidamas koostöö asjus N. Vene ja lääneriikide vahel, lepitati Moskvas kõige suurema saladuse katte all kokku Vene-Saksa mittekallaletungipakti asjus ja see kirjutati alla 24. augustil Vene väliskomissari Molotovi ja Saksa välisministri v. Ribbentropi poolt, kes selleks ajaks oli lennanud Moskvasse. Lepingu järgi mõlemad riigid kohustuvad hoiduma igasugusest vägivallast, igasugusest agressiivsest tegevusest ja igasugusest kallaletungist teineteise vastu nii individuaalselt kui ka koos teiste riikidega.

Nagu selgus, on peetud läbirääkimistest teadlik olnud peale asjaosaliste ainult Itaalia, kuna teljeriikide kolmas liitlane Jaapan sai paktist kuulda alles pärast selle allakirjutamist.

Ameerika President Roosevelt saatis Hitlerile ja Poola presidendile Moscickile rahuläkituse, milles ta paneb ette Saksa ja Poola vahelised tülküsimused lahendada kas otseste läbirääkimiste, erapooletu vahekohtu või lepitusprotseduuri teel.

25. augustil kirjutati Briti välisministeeriumis alla Briti-Poola vastastikusele abistamise kokkuleppele, mis tahab olla vastukaaluks Saksa-Vene paktile ja millega Briti näitab, et ta seisab sõja korral kindlasti Poola kõrval.

Briti-Prantsuse sõjaväelised delegatsioonid lahkusid Moskvast, kuna sõlmitud Saksa-Vene pakt muutis nende edaspidise sealviibimise mõttetuks.

Väga hästi informeeritud, mitte Saksa, sõjalisest allikast Reuter kuuleb, et Saksa taktika Poolasse sissetungimise korral oleks järgmine: Peamised väekoondised asuvad Ida-Preisimaal, kuhu on koondatud 10—11 diviisi, nende hulgas kuulus 1. armee korpus. Kuuldavasti need väeosad tungiksid piki Visla idakallast allapoole. Kaks teist suurt väekoondist üteldakse olevat Pomeranias, Gdynia vastas, ja Breslau lähedal. Esimene marsiks otse läbi koridori Danzigi, kuna teine tungiks kirde suunas ülespoole Lõuna-Poolasse. Nüüd on Poola piiride ümber umbes 22—23 Saksa diviisi ja reservdiviise organiseeritakse ja tuuakse kohale märkimisväärse sageduse ning täpsusega.

26. augustil avati Tallinnas põllumajanduslik näitus, mis kestis kolm päeva ja mida külastas selle aja jooksul umbes 70.000 inimest. Näitusel, mis õnnestus kõigiti hästi, esinesid kõnega põllutööminister A. Tupits ja propagandaminister A. Oidermaa.

Poola võitis vastu Ameerika Ühendriikide presidendi Rooseveldi vahetalituse rahu küsimuses. Ka Hitler vihjas võimalusele arutada küsimust rahulikult teel, kui antakse garantii, et Saksamaa saab tagasi Danzigi ja koridoririba.

27. augustil Tallinnas peetud Eesti-Leedu jalgpallimaavõistlusel võitis Leedu teenitult 1:0. Nagu Berliinist teatatakse, jääb 2.—11. septembrini ette nähtud rahvussotsialistliku erakonna kongress Nürnbergis pidamata. Ühtlasi teatatakse, et kongressi edasine pidamine on olnud olukorrast.

Rootsi on kutsunud lippude alla 1937. ja 1938. aastakäikude teatavad reservväelased.

28. toimus Tartus pidulik linnavolikogu koosolek, kuhu Vabariigi President K. Päts ja prof. Jaan Tõnisson valiti Tartu linna aukodanikeks.

Kantsler Adolf Hitler ja Prantsuse peaminister E. Daladier vahetasid kirju sõja ja rahu üle. Kirjaveetus algas Hitleri avaldusest Prantsuse suursaadikule. Daladier ütles oma kirjas, et ta paneb rahu saatuse Hitleri kätte, ühtlasi vastutades Poola valmisoleku eest rahulikuks lahenduseks, nagu see oleks mõeldav kahe suveräänse riigi vahel. Hitler vastas sellele, et Saksamaa omab kindlat rahutahet läänes, kuid süüdistab ühtlasi lääneriike, et nad ohutavad Poolat hädaohtlikult kangekaelsele kätumisele.

Viimaste sündmuste mõjul on Prantsuse-Saksa piir suletud. Berliini „Hamburger Fremdenblatt“ arvates on Euroopa astunud põnevaimasse ja hädaohtlikemasse nädalasse kogu pärastmaailmasõjaaegsel ajal. Igatähel on kindel, et uus raske kriisajajärk on saabunud ja et kogu Euroopas valitseb tõsine sõjaeelne meeleolu.



Kogu maailma

sündmustest olete
teadlik, kui loete

„Päevalehte“

Kiirelt ja maitsekalt

valmistatakse teile
trükitööd, kôitetööd,
klüseed, etiketid jne.

„Päevalehe“ trükikojas

Täielised

raamatud ja kirjutus-
materjalide kauplused

Pärnu mnt. 10 ● Tallinn ● Pikk tän. 2